

ЛІТАРАТУРА і мастацтва

18 лютага 2005 г. № 7/4294

АНОНС!

Разгляд нацыянальнай літаратуры праз прызму сусветнай дазваляе не толькі глыбей асэнсаваць заканамернасці развіцця беларускага мастацкага слова, але і сцвердзіць яго сталасць, паказаць жыццяздольнасць і моц нацыянальнай літаратуры, яе адкрытасць свету.

СТАР.

6

V Беларускі фестываль камернай музыкі "Заслаўе-2005" прысвячаўся 1020-годдзю занага горада. Выпеставаная музыкантамі Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі на чале з маэстра Міхалам Фінбергам, мастацка-асветніцкая імпрэза стала прыгожай традыцыяй — дзякуючы падтрымцы старшынні Заслаўскага гарвыканкама Валянціна СІТНІКА. З яго выступленняў перад журналістамі, з фестывальных размоў і склаўся маналог, занатаваны карэспандэнтам "ЛіМа".

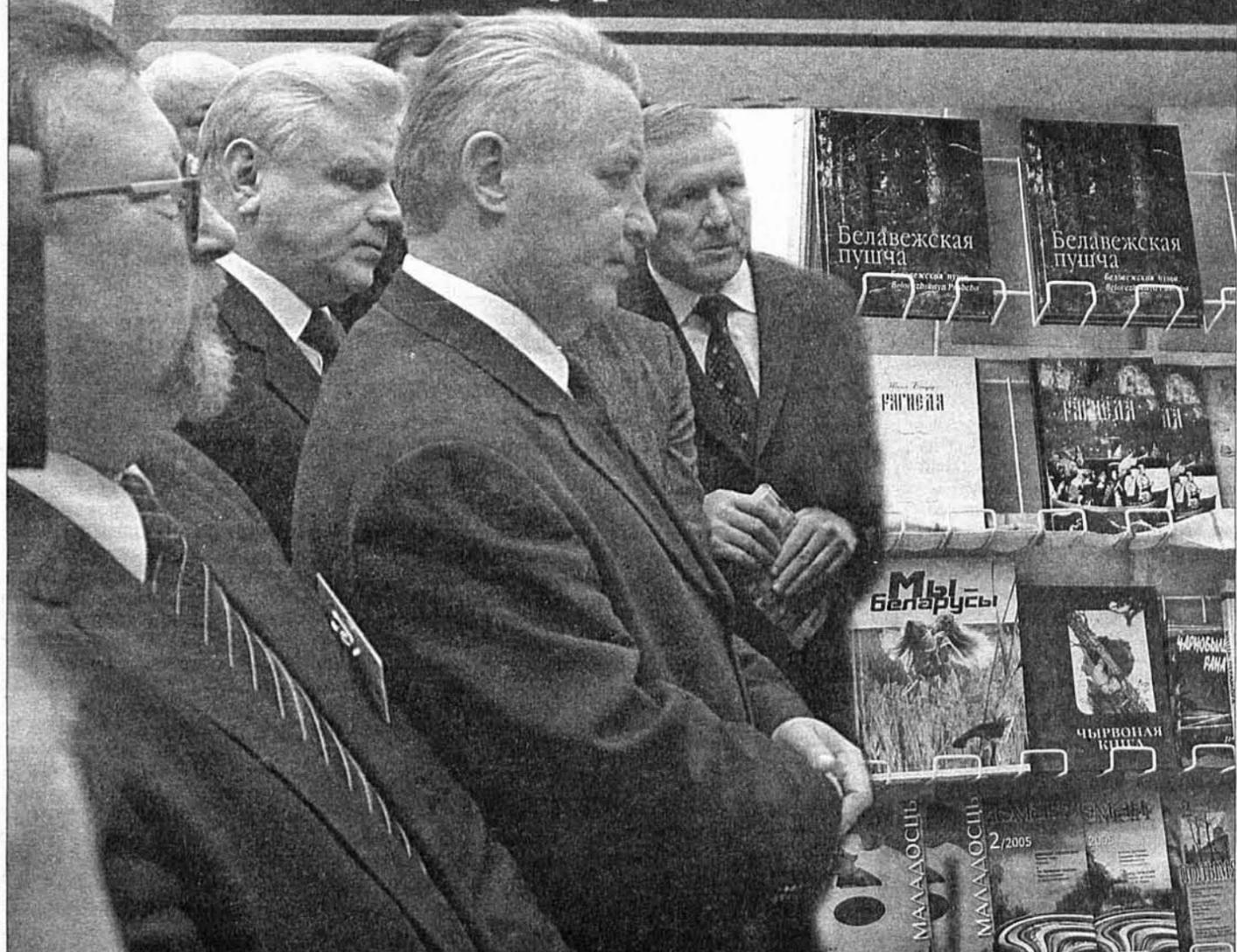
СТАР.

10

Трыумф беларускай кнігі

РЭДАКЦЫЙНА - ВЫДАВЕЦКАЯ ўСТАНОВА

Літаратура і мастацтва

3 15 па 17 лютага ў павільёне Нацыянальнага выставачнага цэнтра «БелЭКСПА» праходзіла XII Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш «Кнігі Беларусі — 2005».

Яе арганізатарамі выступілі Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, АТ «Беларуская асацыяцыя кнігавыдаўцоў і кнігараспаўсюджвальнікаў», а таксама КРУП «Белкніга» і ВК ТАА «Макбел».

СТАР.

2

Захаваем культурную спадчыну

У канцы 2004 года Прэзідэнт РБ Аляксандр Лукашэнка падпісаў указ аб ратыфікацыі Канвенцыі ЮНЕСКА "Аб ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны", прынятай у кастрычніку 2003 года. У выніку наша краіна аказалася адзінаццатай дзяржавай у свеце і трэцяй у Еўропе, якая афіцыйна далучылася да гэтага дакумента. З нагоды рэалізацыі Канвенцыі нядаўна ў Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў адбылася Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя "Нематэрыяльная культурная спадчына славянскіх народаў: праблемы збярэння, аховы, перспектывы комплекснага вывучэння".

Мерапрыемства праходзіла пры садзеянні Нацыянальнай Камісіі РБ па справах ЮНЕСКА. На працягу двух дзён прадстаўнікі форуму абмяркоўвалі тэарэтыка-метадалагічныя аспекты асэнсавання нематэрыяльнай культурнай спадчыны, актуальныя накірункі навуковых даследаванняў у першай палове XXI стагоддзя, збярэнне, архівавэнне і ахову каштоўнасцяў на сучасных носьбітах — стварэнне электроннай базы звестак. У цэнтры ўвагі была і праблема новага фармату адносін дзяржавы да нематэрыяльнай культурнай спадчыны.

У канферэнцыі ўзялі ўдзел вядучыя вучоныя, спецыялісты ў галіне культуры, выкладчыкі ВНУ Расіі, Украіны, Малдовы, Азербайджана, Арменіі, Грузіі, Польшчы, Эстоніі і Беларусі. Таксама ў працы форуму ўдзельнічаў кіраўнік камісіі ЮНЕСКА па ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны Рыкс Смітэ і кіраўнікі адпаведных камісій Нацыянальнага сходу РБ. Спалдар Рыкс Смітэ выказаў удзячнасць БДУ культуры і мастацтваў і заявіў, што "Беларусь мае вялікі вопыт па ахове нематэрыяльнай спадчыны. Палчас правядзення мерапрыемства мы павінны даведацца пра рознастайныя падыходы да вырашэння пастаўленай задачы і абмяняцца вопытам".

У межах працы форуму быў адчынены Цэнтр па вывучэнні і ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны беларусаў. "Яна ў адрозненне ад матэрыяльнай — дастаткова далікатная, і можа знікнуць назаўсёды" — выказаў асцярогу старшыня Нацыянальнай камісіі РБ па справах ЮНЕСКА Уладзімір Шчасны.

Праблема захавання нематэрыяльнай культуры сёння вельмі актуальная. У працэсе глабалізацыі важна захаваць нацыянальныя рысы, тэя карані, ад якіх узнікла нацыя, і асабліва аб'екты нематэрыяльнай культуры. "Яе магнітаносібны губляюцца, запісы, якія мы рабілі, разбураюцца, — адзначыла рэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, доктар педагагічных навук, прафесар Ядвіга Грыгаровіч. — Асабістая місія ўніверсітэта заключаецца ў тым, што на працягу трыццаці гадоў яго супрацоўнікі і студэнты займаюцца зборам, асэнсаваннем, вывучэннем, навуковай апрацоўкай і трансляцыяй нематэрыяльнай культуры, і ў выніку вяртаюць яе народу".

"Ад імя парламентарыяў хачу падкрэсліць, што далучэнне Беларусі да Канвенцыі па ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны, безумоўна, будзе стымулам для ўдасканалення прававога поля нашай краіны ў дадзеным кірунку. Тым больш, што за гады існавання беларускай дзяржавы заканадаўчая база напрацавана дастаткова сур'ёзна з пункту захавання гісторыка-культурнай і духоўнай спадчыны", — заявіла дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу, намеснік старшыні Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры, навучы і навукова-тэхнічным прагрэсе Наталія Аўдзеева.

Па выніках канферэнцыі быў прыняты дакумент, у якім сфармуляваныя найбольш перспектывныя напрамкі рэалізацыі асноўных кірункаў Канвенцыі ЮНЕСКА ва ўмовах Рэспублікі Беларусь.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА

Трыумф беларускай кнігі

Выстаўка-кірмаш урачыста адкрыў уступным словам міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Русакевіч. Ён, у прыватнасці, зазначыў, што гэты форум — сапраўднае свята для нашых і замежных кнігавыдаўцоў. «Кожны ўдзельнік выстаўкі-кірмашу, — падкрэсліў міністр, — дэманструючы сваю прадукцыю, у першую чаргу яе прадстаўляе свой народ і сваю зямлю. І гэта нельга пераацаніць. Мы рады вітаць нашых пастаянных удзельнікаў: расійскіх ды ўкраінскіх кніжнікаў, гасцей з Літвы, Кыргызстана і далёкага замежжа. Варта ўвагі той факт, што з году ў год пашыраецца кола беларускіх экспанентаў. Я ўпэўнены, што добрыя традыцыі набліжэння да чыгача ўсяго самага лепшага, што створана нацыянальнай і сусветнай літаратурай, заўсёды будзе абавязковым і дазволіць Мінскай выстаўцы-кірмашу і ў далейшым не збаўляць абаротаў, прыцяг-

ваць да высакорданнай справы кнігавыдання сапраўдных папличнікаў». Уладзімір Русакевіч таксама пажадаў усім прысутным і ўдзельнікам імпрэзы поспехаў, плённых зносін і ўдалых знаходак і перспектывнай будучыні.

Віцэ-прэм'ер Рэспублікі Беларусь Уладзімір Дразын, прынамсі, адзначыў: «У нашай дзяржаве Прэзідэнтам краіны і ўрадам асабліва ўвага надаецца выданню кніг. Мы здзяйсняем шэраг дзяржаўных праграм, якія накіраваны на ўмацаванне матэрыяльнай базы нашага выдаўца, на вырашэнне фінансавых праблем. У сённяшняй выстаўцы-кірмашы бяруць удзел прадстаўнікі 504 выдавецтваў з трыццаці трох краін. Мы вельмі ўдзячныя выдаўцам з Расійскай Федэрацыі, Украіны і іншых краін, якія застаюцца прыхільнікамі такой значнай для нас падзеі, як правядзенне Мінскай выстаўкі. Адметна,

што яна праходзіць у значны для нас год — 60-годдзя Вялікай Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Ад імя кіраўніцтва нашай краіны я шчыра віншую вас усіх са значнай падзеяй у культурным жыцці нашых дзяржаў, жадаю поспехаў у працы і добрых перспектыв у кнігавыдавецкай дзейнасці».

Удзельнікаў і гасцей таксама павіталі прадстаўнікі украінскай дэлегацыі, першы намеснік міністра тэлерадыёкамунацыій Украіны Васіль Шаўчэнка і адзін з даўнейшых арганізатараў-стваральнікаў, член аргкамітэта выстаўкі Дзмітрый Макараў.

Пасля таго, як міністр інфармацыі Беларусі Уладзімір Русакевіч і віцэ-прэм'ер РБ Уладзімір Дразын урачыста перарэзалі чырвоную стужку, XII Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш «Кнігі Беларусі — 2005» распачала сваю работу.

Такім чынам, на выстаўцы прадукцыю

прадстаўлялі выдаўцы 33 краін, сярод іх Расія, Украіна, Літва, ЗША, Кыргызстан, Швецыя, Кітай, Славакія і інш. Праводзіліся прэзентацыі вядучых дзяржаўных і прыватных выдавецтваў Беларусі і краін-удзельніц.

Асобным раздзелам «Лепшыя выданні 2004 года» экспанаваліся кнігі-лаўрэаты чарговага Рэспубліканскага конкурсу «Мастацтва кнігі — 2005», які праводзіла Міністэрства інфармацыі РБ.

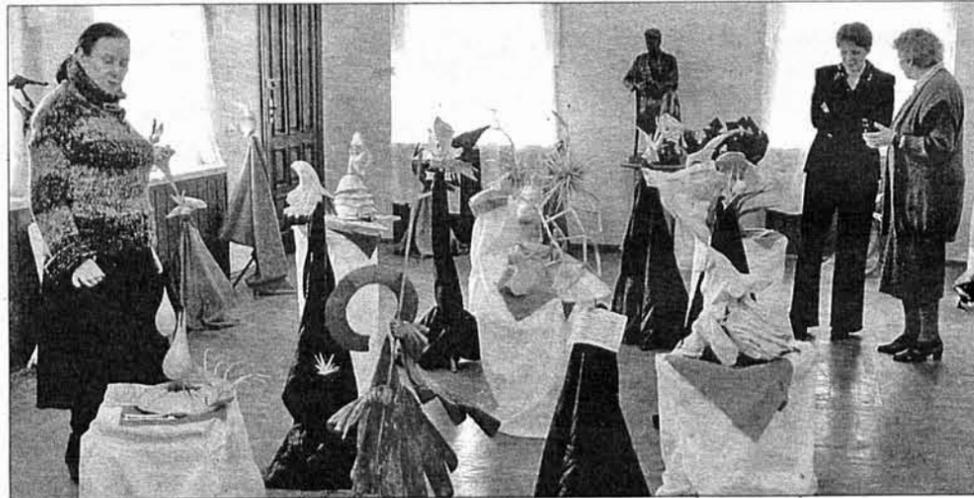
Цікавае сведвальніцаў выклікаў стэнд з выданнямі і кнігамі, выпушчанымі Рэдакцыяна-выдавецкай установай «Літаратура і Мастацтва»: «Мы — беларусы», «Беларусь мая, Песня мая...», «Чарнобыльская рана», а таксама «Рагнеда» Т.Бондар, «Белавеская пушча», «Наша Перамога» і «Чырвоная кніга».

В. КАВАЛЁЎ
Фота К. Дробава

Шляхамі святла

Літаратурны музей Максіма Багдановіча запрашае прыхільнікаў мастацтва на другую выставу драўлянай скульптуры Данііла ТВАРАНОВІЧА-СЕЎРУКА "Шляхамі святла". Амаль два гады таму музей сустрэў гасцей першай выставы Данііла пад назвай "Абуджаны ў пакуце дух". Гэты дух і прывёў аўтара да святла, якое натхніла і дапамагло стварыць 35 новых мастацкіх прац з бярозы. Малады скульптар лічыць, што чалавек з моманту нараджэння крочыць шляхамі святла ў вечнасць, драўляная скульптура дапамагае яму самому трымацца гэтых сцежак.

На адкрыццё выставы сабраліся людзі рознага ўзросту і розных інтарэсаў. Але ўсіх аб'яднала цікавасць да ўнутранага свету майстра, яго бачанне чалавека, прыроды, Сусвету. Мастак Мікола Бушчык назваў аўтара рамантыкам, чалавекам з няўрымслівай энергіяй, адзначыў, што ў працах адлюстравана незвычайнае, няпростое жыццё, у іх няма прагматычна-рамесніцкага назірання, а ёсць галоўнае — душа, пачуцці, а значыць, гэта творы з характарам. "Велізарнай нечаканасцю" назвала гэтую выставу Ларыса Фінкельштэйн: "Так ніхто яшчэ не рабіў. Тут вельмі вялікі дыяпазон тэм", — падкрэсліла мастацтвазнаўца і на-

звала Данііла "мастак", ад чаго малады творца ўсхваляваўся, бо лічыў сябе майстрам, але не мастаком. Па адукацыі Данііл Тварановіч-Сяўрук геолаг. Займаецца навукова-даследчай дзейнасцю і выкладае на геаграфічным факультэце БДУ.

Літаратурны музей Максіма Багдановіча запрашае ўсіх да канца лютага на-

ведзе выставу Данііла Тварановіча-Сеўрука. Прайсці "шляхамі святла", каб дакранацца праз мастацтва да прыгожлага, узнёслага, адвечнага.

Марына ШЫКАВЕЦ,
старшы навуковы супрацоўнік
літаратурнага музея Максіма Багдановіча

Багатыроў — эпоха!

Легендарная і знакавая постаць у гісторыі айчыннага музычнага мастацтва — Анатоль Багатыроў. Лічы, равеснік XX стагоддзя. Сімвал эпохі, на працягу якой адбылася станаўленне і развіццё нашай нацыянальнай кампазітарскай школы. Яе патрыярхам і называюць народнага артыста Беларусі прафесара А.Багатырова, настаўніка для некалькіх творчых пакаленняў.

Ён — выхаванец класа кампазіцыі прафесара В.Залатарова, які ў сваю чаргу вучыўся ў знакамитага М.Рымскага-Корсакава, — захоўваючы ва ўласных

творах лепшыя традыцыі рускай музычнай класікі XIX ст., узбагаціў іх непаўторнай беларускай самабытнасцю. У гэтым пераконваюць і знаяная опера А.Багатырова "У пушчах Палесся" на сюжэт з нашай класічнай літаратуры, адзначаная ў 1940 г. Дзяржаўнай прэміяй СССР, і аркестрава-харавыя творы з лепшымі вершамі айчынных паэтаў — "Партызаны", "Бітва за Беларусь", "Беларускія песні", і яго рамансавае лірыка...

Кампазітар, педагог, ён прайшоў яскравы і доўгі зямны шлях. Паўтара гады таму паспеў адзначыць сваё 90-годдзе,

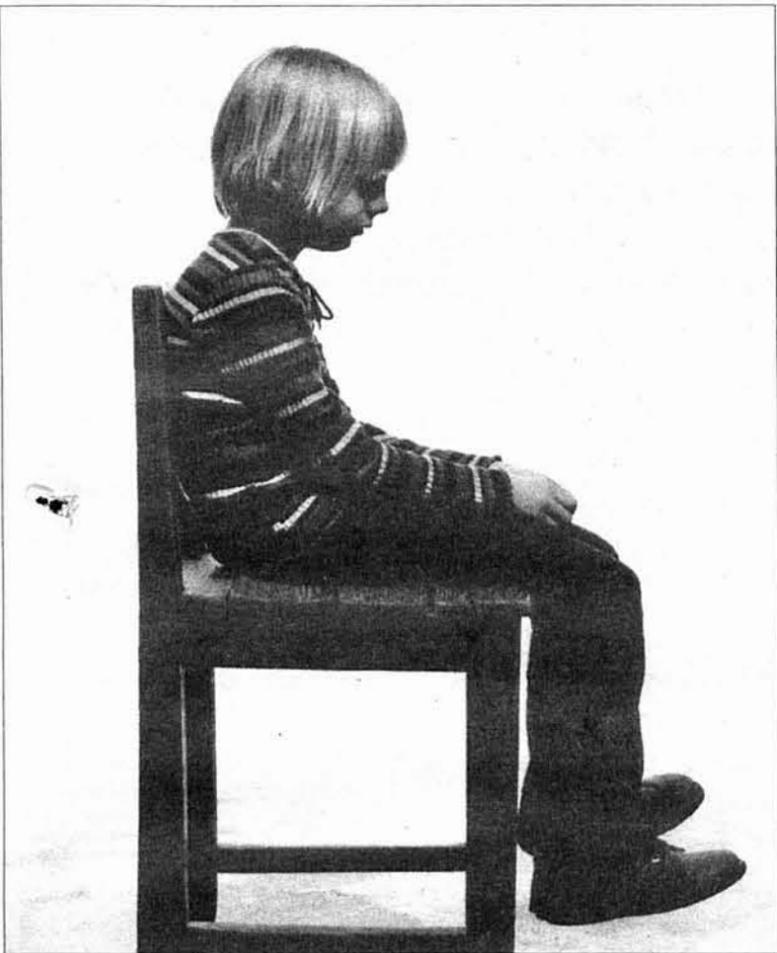
ды неўзабаве пакінуў гэты свет. І вось, на пачатку лютага, у знак вялікай павагі да выдатнага дзеяча беларускай культуры, у Мінску была ўрачыста адкрыта памятная дошка на доме па праспекце Скарыны, 22, дзе амаль паўстагоддзя пражыў А.Багатыроў. На мемарыяльнай цырымоніі сярод іншых выступіў і старшыня Беларускага саюза кампазітараў Ігар Лучанок, які таксама быў вучнем Анатоля Васільевіча.

С.ВЕТКА

Фота К.Дробава

Асноўная мэта тысячагоддзя

Арганізацыя Аб'яднаных Нацый, у стварэнні якой наша краіна прымала самы непасрэдны ўдзел, у супрацоўніцтве з дзяржаўнымі і грамадскімі арганізацыямі здзяйсняе шматлікія праграмы і праекты на Беларусі. Іх дзейнасць і вынікі, а таксама планы на будучыню адлюстроўваюцца ў Бюлетэні ААН, які выдае прадстаўніцтва ААН у Рэспубліцы Беларусь.

канскія долары ў дзень. Адначасова каля трыццаці працэнтаў беларусаў уваходзяць у катэгорыю асоб з нізкім узроўнем даходаў. Як і ў іншых краінах Садружнасці Незалежных Дзяржаў, пад найбольшую рызыку беднасці ў Беларусі падпадае сельскае насельніцтва, дзеці, сіроты, адзінокія бацькі...

Спадарыню Султаноглу падтрымаў кіраўнік Прадстаўніцтва Дзіцячага фонду ААН (ЮНІСЕФ) у нашай краіне Браніслаў Екіч, які зрабіў націск на тым, што кожны з прысутных нясе адказнасць за ліквідацыю такога становішча. Кіраўнік фонду зазначыў наступнае: — Адпаведныя дзяржаўныя службы павінны прыкласці намаганні па забеспячэнні працаздольных бацькоў дастойнай работай. Таму што, паколькі дзеці жывуць з дарослымі, іх дабрабыт цалкам і поўнаасцю залежыць ад апошніх. Дзеці, якія жывуць з малаадукаванымі, адносна маладымі бацькамі, хутэй за ўсё будуць аднесены да катэгорыі малазабеспечаных, чым дзеці з другіх сем'яў. Наступным фактарам, які апошнім часам атрымаў шырокі грамадскі рэзананс, з'яўляецца павелічэнне колькасці няпоўных сем'яў, што выклікана высокім працэнтам разводаў і вынікаў нараджэння дзяцей па-за шлюбам. Чым менш дарослых людзей уваходзіць у склад сям'і, тым ніжэй яе здольнасць зарабляць сродкі для існавання, і, адпаведна, павялічваецца верагоднасць таго, што дзеці ў такіх сем'ях будуць жыць бедна.

У першы дзень канферэнцыі пленарнае пасяджэнне, на якім абмяркоўваліся прычыны і маштабы беднасці, падыходы да падрыхтоўкі стратэгіі і праграм па пераадоленні беднасці, а таксама вопыт падрыхтоўкі і рэалізацыі стратэгіі прадукцыйнага развіцця ў краінах рэгіёна (Расія, Украіна, Казахстане, Арменія, Малдове, Албанія), сумяшчалася з секцыйнай работай.

Падчас дыскусій усе прысутныя мелі магчымасць уносіць свае прапановы і браць удзел у распрацоўцы рэкамендацый. На другі дзень работы форуму для абмену думкамі і вопытам былі арганізаваны сустрэчы ўдзельнікаў з прадстаўнікамі Міністэрства працы і сацыяльнай абароны, няўрадавымі арганізацыямі і супрацоўнікамі праекта Праграмы развіцця Арганізацыі Аб'яднаных Нацый па распрацоўцы Нацыянальнай стратэгіі прадукцыйнага развіцця.

Праслухаўшы ўсе даклады і прадстаўленыя матэрыялы па вызначаных праблемах, удзельнікі канферэнцыі "Дасягненне Пер-

шай мэты тысячагоддзя: канцэптуальныя падыходы і шляхі рэалізацыі" прынялі выніковую рэзалюцыю. У дакуменце, у прыватнасці, гаворыцца, што Першая мэта тысячагоддзя можа быць дасягнута ў краінах рэгіёна шляхам забеспячэння ўстойлівага эканамічнага росту і стварэння ўмоў для найбольш поўнай рэалізацыі чалавечага патэнцыялу. Таксама для гэтага неабходна праводзіць эфектыўную сацыяльную палітыку, якая накіравана на зніжэнне беспрацоўя і забеспячэння ўсяго насельніцтва раўнапраўным доступам да паслуг аховы здароўя і адукацыі.

"Дасягненню Першай мэты тысячагоддзя садзейнічае эфектыўнае ўзаемадзеянне нацыянальных урадаў, недзяржаўных структур і міжнародных арганізацый, а таксама мабілізацыя рэсурсаў цывільнага грамадства, — акрэслена ў рэзалюцыі. — Рэгіянальныя прадстаўніцтвы Праграмы развіцця ААН робяць сувязі паміж краінамі больш моцнымі і дадаюць важкі ўнёсак у дасягненне Першай мэты тысячагоддзя".

Улічваючы асаблівасці беднасці ў краінах з пераходнай эканомікай, у якасці асноўнага паказчыка маніторынгу беднасці ў рэгіёне ўдзельнікі канферэнцыі рэкамендавалі выкарыстоўваць долю насельніцтва, якое жыве менш як на 4, 3 долары ЗША ў дзень. Акрамя таго, было прапанавана ўключыць у сістэму маніторынгу макраэканамічныя паказчыкі, што адлюстроўваюць суадносіны эканамічнага росту і скарачэння беднасці ў краінах.

Што тычыцца сацыяльнай палітыкі, выніковая рэзалюцыя прызвала ўзмацніць адрасную дзяржаўную падтрымку насельніцтва, развіваць механізмы сацыяльнага страхавання, удакладняць палітыку эфектыўнай занятасці, палепшыць матывацыйныя механізмы зароботнай платы. У сферы развіцця эканамічных магчымасцяў у дакуменце закранаюцца такія пытанні, як стварэнне сістэмы ранняга папярэджання росту беднасці, забеспячэнне ўмоў для самастойнага выхаду з беднасці працаздольнага насельніцтва — праз прадпрыемальніцкую дзейнасць, развіццё эфектыўных форм падтрымкі маладога бізнесу, а таксама лібералізацыю ўмоў гаспадарчай дзейнасці.

Напрыканцы работы форуму адбылася азнаямленчая паездка ў адзін з тэрытарыяльных цэнтраў сацыяльнага абслугоўвання.

Віктар КАВАЛЁЎ

Фота забяспечана аўтарам

У Слонімскай раённай цэнтральнай бібліятэцы імя Якуба Коласа адбылася прэзентацыя кніжкі нашага земляка, вядомага літаратара, доктара філалагічных навук, прафесара БДУ Алега Лойкі "Дрэва жыцця". У залу гасцёўні прышлі прыхільнікі творчасці паэта, вучні гарадскіх сярэдніх школ са сваімі настаўнікамі, члены Слонімскага літаб'яднання імя Анатоля Іверса, госці з Мінска і Брэста, яго былыя студэнты, аднакласнікі, сябры і родныя.

У гонар Беларусі

Да прысутных звярнуўся сам пісьменнік, пасля яго слоў у зале прагучалі песні "Беларускае танга" і "Зялёны гай", напісаныя на вершы паэта. Прыгожыя мелодыі напоўнілі залу аўрай чароўнай, душэўнай цеплыні і даверу — такім жаданым, прыгожым і захпляльным было сакавітае, мілагучнае беларускае слова.

Распавядаючы пра стварэнне свайго "Дрэва жыцця", Алег Лойка выказаў шчырыя словы падзякі работнікам Слонімскай друкарні, чые рукі выканалі вялікую работу па падрыхтоўцы кнігі да выдання. Так атрымалася, што радаводнае "Дрэва жыцця" ўмясціла на старонках імёны і лёсы сваіх дзевяноста васьмі герояў. Кніга прысвечана 100-годдзю з дня нараджэння бацькі паэта — Антона Цімафеевіча Лойкі.

Цікавым і нават жартоўным быў расказ аўтара кнігі пра школьныя і студэнцкія часы. Успаміны прыгожа перапляталіся з лірычнымі і гумарыстычнымі вершамі, напісанымі ў розныя гады жыцця. Госці вечарыны прынялі дружнымі апладысмантамі прызнанне паэта пра тое, што за сваю шматгадовую працу ў БДУ ён выдаваў шэсць дактароў навук і дваццаць кандыдатаў, а "Дрэва жыцця" — дзевяностае па ліку выданне. Добры стос кніг быў падараны цэнтральнай бібліятэцы і шмат розных зборнікаў вершаў — гасцям і сябрам.

Выступоўцаў было шмат. Усе яны выказалі Алегу Лойку словы павагі, удзячнасці — дзяліліся цяплом сваіх сэрцаў.

Маці-прырода дае чалавеку здольнасці, талент. Без малой радзімы і захпляючай, чароўнай прыгожасці родных краёвідаў не народзіцца паэт, не створыцца паэзія.

На развітанне гасцям вечарыны Алег Лойка сказаў: "Усё, што робіцца мною, робіцца і будзе рабіцца — для людзей, для землякоў маіх, у гонар Слонімшчыны, у гонар Беларусі..."

Іван СЯРГЕЙЧЫК

Так, напрыканцы мінулага года ў Мінску пад патранажам Праграмы развіцця Арганізацыі Аб'яднаных Нацый прайшла двухдзённая міжнародная канферэнцыя "Дасягненне Першай мэты тысячагоддзя: канцэптуальныя падыходы і шляхі рэалізацыі".

Адным з асноўных прыярытэтаў арганізацыі з'яўляецца прадукцыйнае і памяншэнне беднасці. Вядома, што гэта задача маштабная і многім краінам проста немагчыма вырашыць яе сам-насам.

Урад Беларусі, пры рашэнні пільнага далейшага развіцця краіны і павышэння ўзроўню жыцця сваіх грамадзян, ініцыяваў распрацоўку і рэалізацыю праектаў, якія былі падтрыманы Праграмай развіцця ААН. Першым у гэтым кірунку стаў сумесны праект "Садзейнічанне ў падрыхтоўцы асноўных напрамкаў Нацыянальнай стратэгіі прадукцыйнага развіцця ў Рэспубліцы Беларусь", у рамках якога і прайшла мінская канферэнцыя.

У ёй бралі ўдзел прадстаўнікі цэнтральных і рэгіянальных органаў дзяржаўнага ўпраўлення, спецыялісты, палітыкі ды грамадскія дзеячы Беларусі і іншых краін, прадстаўнікі міжнародных арганізацый.

Асноўнай мэтай канферэнцыі вызначана распрацоўка агульных падыходаў па адаптацыі Першай мэты тысячагоддзя — пераадолення беднасці — да ўмоў рэгіёна і падрыхтоўка рэкамендацый па яе ўвядзенні ў сістэму распрацоўкі праграм сацыяльна-эканамічнага развіцця.

Міністр працы і сацыяльнай абароны Беларусі Антаніна Морава пры адкрыцці гэтай міжнароднай канферэнцыі зазначыла, што сацыяльная абарона насельніцтва з'яўляецца затратным артыкулам у бюджэце любой краіны. Але, падкрэсліла яна, нягледзячы на складанасці пераходнага перыяду, кіраўніцтва краіны лічыць най-

больш важнымі менавіта праблемы сацыяльнай абароны насельніцтва і вызначае іх як першачарговыя сярод дзяржаўных задач. Гэта пацвярджае і той факт, што ўзровень малазабеспечанасці на Беларусі за дзесяць апошніх год паменшыўся ў два разы. Міністр таксама звярнула ўвагу прысутных на ўзровень зніжэння беспрацоўя ў краіне. У 1996 годзе агульная колькасць беспрацоўных складала чатыры працэнты ад колькасці эканамічна актыўнага насельніцтва, а на першага кастрычніка 2004 года — усяго крыху больш як два працэнты.

Антаніна Морава таксама адзначыла, што са студзеня 2001 года ў нашай краіне дзейнічае сістэма дзяржаўнай адраснай сацыяльнай дапамогі — матэрыяльная падтрымка пэўных катэгорый сем'яў і грамадзян, даходы якіх не перавышаюць шэсцьдзесят працэнтаў бюджэту пражытачнага мінімуму. На Беларусі створана 155 цэнтраў сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва, гэта значыць — у кожным адміністрацыйным раёне з'явіліся цэнтры сацыяльных паслуг для пажылых людзей, сем'яў з дзецьмі і інвалідаў. Сетка адзядленняў сацыяльнай дапамогі па месцы жыхарства ахоплівае сёння ўсе населеныя пункты краіны: на абслугоўванні знаходзяцца больш як шэсцьдзесят пяць тысяч чалавек. А сучасны этап у развіцці сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва вызначаецца як пераходны да якасна новага, больш высокага ўзроўню развіцця сістэмы сацыяльнай абароны.

Як заявіла прадстаўнік ААН у Беларусі Джыхан Султаноглу: — У параўнанні з іншымі краінамі з пераходнай эканомікай на Беларусі зафіксаваны адзін з самых нізкіх паказчыкаў беднасці. У 2003 годзе толькі адзін працэнт насельніцтва краіны жыў на сродкі, якія не перавышаюць два амеры-

Час пісьменнікаў — эпоха адраджэнняў

Рэдкі творца бывае задаволены эпохаю, у якую яму выпала жыць. І амаль ніводзін не абмяжоўваецца вуснымі нараканнямі на недасканаласць сучаснасці і сучаснікаў, а імкнецца як мага паўней занатаваць уласную праграму светаперабудовы ў своеасаблівых “дакументах”. Найбольш разгорнутымі і дэталёвымі такія “генпланы рэканструкцыі космасу” (паводле назвы адной з лімаўскіх рэцэнзій І. Шаўляковай) атрымліваюцца ў пісьменнікаў.

Звычайна, калі ўзнікае неабходнасць коратка абмаляваць сутнасць эпохі першага, італьянскага Адраджэння (XIV—XVI стст.), акрэсліць важнейшыя адзнакі рэнесанснага светаадчування, пачынаюць з адметнага (у параўнанні з ідэалогіяй Сярэднявечча) адраджэнскага антрапацэнтрызму, “павароту да чалавека” — і абавязкова згадваюць універсальнасць тагачасных твораў. У найбольш таленавітых атрымлівалася не толькі сумішчаць паэзію з філасофіяй, але і мастакоўства з інжынернымі судамі, медыцынскія даследаванні — са стварэннем музыкі. Нягледзячы на тое, што наш час мала нагадвае Рэнесанс, у розных сферах чалавечай дзейнасці запатрабаваным (самою логікаю развіцця цывілізацыі) паўстае якраз тып універсальнага творцы, здольнага прапаноўваць комплекснае і адначасова шматварыянтнае вырашэнне той альбо іншай задачы.

Самай значнай заганай сённяшняга мастацтва слова варта лічыць адсутнасць волі да рэальнага ўмяшання ў жыццё грамадства, адсутнасць жадання жыць напоўніцу. Таму пісьменнік, у чыіх творах не проста пазначана недасканаласць свету, але і выразна акрэсліваецца воля да пераўтварэнняў, на фоне сённяшніх літаратурных краявідаў здаецца нетутэйшым.

Таіса Бондар, якая ўваходзіла ў літаратуру з паэтычнымі творами (першы зборнік “Захапленне” пачынуў свет у 1974 годзе; пасля былі “Акно ў восень” (1977), “Спадчыны боль” (1987), “Хачу на-

зваць цябе каханым” (1991), “Час душы, мой час вясэрні...” (1995) і інш.), упэўнена асвойталася і ў эпічных жанрах (згадаем, напрыклад, апавесці “Імем Айца і сына”, “Паветраны замак”, раманы “Мечаная”, “Павуцінне” (форма апошняга вызначана аўтарам як “раман-містэрый”), працуе ў галіне літаратурнай крытыкі, публіцыстыкі, мастацтвазнаўства. Вядомы ў Беларусі крытык А. Марціновіч у артыкуле “Душа, як песня, а ў песні — душа” (публікацыя, дарэчы, уяўляе сабою надзвычай аб’ёмны творчы партрэт пісьменніка ўніверсальнага складу (“ЛіМ”, 13 лютага 2004 г.)), заўважыў, што “проза Т. Бондар — як бы працяг яе паэзіі, адзін з атожылкаў таго інтэлектуальнага дрэва, што настойліва, безупынку ўзрошчаецца ёю”. Між тым, нягледзячы на фармальнае першыства паэзіі ў творчасці многіх сённяшніх беларускіх пісьменнікаў (згадаем імёны Алега Лойкі і Ляаніда Дранько-Майсюка, Раісы Баравіковай і Людмілы Рублеўскай, Уладзіміра Някляева і Алеся Балака, Адама Глобуса і Алеся Пашкевіча, не кажучы ўжо пра самых маладых, што ад пачатку заяўляюць пра сябе як пра стваральнікаў прозапаэзіі), часам вельмі цяжка бывае вызначыць, што з чаго (паэзія з прозы ці наадварот) вынікае альбо адрозніць “пачатак” ад “працягу”.

Так, нават мяркуючы па тых верхах, якія цытуе ў згаданым артыкуле А. Марціновіч, відавочна: менавіта рэчыўнасць паэтычнай вобразнасці, угрунтаванасць яе ў “жыццёвай прозе” з’яўляецца адной са стыльвых дамінантаў лірыкі Т. Бондар. Вершаваныя ж радкі “Я не пішу! Я гавару, // Я пець хачу, як маці пела, // Рыфмулючы з жыццём няўмела // Рук спрацаваных кожны рух” успрымаюцца эстэтычным маніфэстам творцы. Заўважым, што ўкараненасць паэзіі Т. Бондар у рэ-

чаісным, прысутнасць у ёй эпічнай апаўдальнасці не тоесная “прыземленасці”. Верагодна, якраз уласцівая эпічнаму мысленню схільнасць да панарамнасці і разам з тым сімвалічнасці выказвання дазваляе душы лірычнай герайні “прымерваць жыццё да жыцця”.

З другога боку, у сваіх празаічных творах Т. Бондар адчувае сябе свабоднай ад абавязку паказваць тыповыя характары ў тыповых абставінах, хаця і імкнецца люстраваць жыццё ў формах самога жыцця; праўда, аўтар кіруецца ўласнымі ўяўленнямі пра тое, што насамрэч з’яўляецца ісцінным жыццём, а што — проста жыццядзейнасцю.

Малады крытык Н. Кузьміч у рэцэнзій “З Марыяй на сваю Галгофу” (“ЛіМ”, 15 кастрычніка 2004 г.) сцвярджае, што аўтар “Павуцінны” (апошняга па часе кніга Т. Бондар, выдадзеная “Мастацкай літаратурай” у 2004 годзе), “абаяраючыся на кампазіцыйна-сюжэтныя магчымасці і выяўленчыя сродкі, дасягае сінтэзу зямнога і боскага ў лёсе сваіх герояў”. Адзначыўшы, што “канцэпцыя (рамана-містэрый) — А.М.) у пэўнай меры наватарская”, крытык звяртае ўвагу на пралікі “стыльова-выяўленчага плана”: “Тут і падмена мастацкіх дэталей і сюжэтнай займальнасці доўгімі апісаннямі, у якіх выразны налет сентэнцый, і грувацкія дыялогі, сумешчаныя з унутранымі маналогамі, і залішняя публіцыстычнасць, калі яна разрывае ў асобных частках на фрагменты мастацкую тканіну”.

Тое, што Н. Кузьміч бачыцца заганамі, вынікае, аднак з самой жанравай прыроды твора: асноўная сэнсавая нагрузка прыпадае, відавочна, не столькі на “рамачнасць”, колькі на “містэрыйнасць” апаведу, у якім сучаснасць усведмаецца як працяг біблейскасці. Такім чынам, паэтыка “біблейскага” свету (і,

натуральна, ягонага працягу) павінна знаходзіць адпаведнае ўвасабленне ў словесных вобразна-выяўленчых сродках. Адсюль — ускладненне дыялогаў філасофска-медытатывнымі маналогамі, акцэнтаванне ўвагі на дэталізацыі ўнутранага, а не вонкавага свету: “Святла б сюды! Трошчкі больш святла! Думка, палкае яе жаданне на міг зрушыла, ссунула цяжкую прастору, адкрываючы пагляду іншы, новы пласт

пачынаецца на мяжы небыцця”. У пэўным сэнсе, быццё мастацкага Слова пачынаецца там, дзе заканчваецца бязмежная вера творцы ў разумнасць, гуманнасць, гарманічнасць рэальнага жыцця. Тады ён імкнецца даступнымі яму сродкамі і спосабамі вярнуць сабе і іншым вобраз такога свету, у якім знойдзецца месца і для чалавечай дасканаласці.

Арсенал Т. Бондар у гэтым сэнсе ўражае якраз разнастай-

З Раісай Баравіковай.

рэальнасці, і, схамануўшыся і не азіраючыся больш на перажытае толькі што, адно і асмелілася адзначыць Анэля, што зноў, як і раней, усё ў гэтай невядомай, незнаёмай рэальнасці тычылася яе”.

Што ж тычыцца недахопу “сюжэтнай займальнасці”... Спашлёмся на “тэорыю адноснасці”: для адных Бібілія — міфалагічна-фальклорны звод, для другіх — Кніга кніг. І. Запрудскі ў артыкуле “Пра некаторыя тэндэнцыі ў беларускай прозе” (“Маладосць”, 2005, № 1) пераканаўча даводзіць: “Усё, што ні напіша творца, — дарэчы, бо сам аўтар можа патлумачыць невыпадковасць любой дэталі, нюансу, ходу думкі”, пры гэтым варта памятаць, што “як чытач, так і крытык у прыняцце не могуць быць тоесныя аўтару”. Верагодна, маючы гэта на ўвазе, Н. Кузьміч прызнаецца ў рэшце рэшт, што шлях, пройдзены аўтарам “Павуцінны” разам з героямі “па крутых паваротах творчага лёсу, выклікае давер”.

А. Марціновіч знаходзіць пэўнае выглумачэнне “усіх сённяшніх мастакоўскіх пошукаў пісьменніцы, якая, сама ідучы да Бога, хоча, каб і іншыя абавязкова зразумелі перспектыву гэтага шляху як адзінага ў эпіграфіе да апавесці “Імем Айца і сына”, у якасці якога выкарыстаны словы М. Бярдзьева пра тое, што і чалавек, і Бог аднолькава патрэбныя адзін аднаму. Раману-містэрый “Павуцінне” папярэднічаюць словы: “Быццё

наасцю. Нярэдка пры пераліку літаратурных спецыялізацый аичынных журналісты наступным чынам размяркоўваюць “ролі”: “Наш сённяшні госьць — пісьменнік, паэт, аўтар даведнікаў і г.д.”, — не зважаючы на тое, што пісьменнік — паняцце “родавае”, а празаік, паэт, крытык — “відавочны” ўдкладнікі. Па сутнасці, сама наяўнасць “пісьменнікаў” сведчыць пра тое, што і ў нашым часе ёсць месца ўніверсальнасці.

Дык, можа, нашая незадаволенасць сваёю эпохаю не такая ўжо і слушная? Калі ў нас прысуджаюць прэмію “За духоўнае адраджэнне” ў шэрагу іншых і пісьменнікам (сёлетня гэта прэмію атрымала менавіта Т. Бондар), тое павінна азначаць, што сам працэс адраджэння як мінімум распачаўся.

Дык, можа, тое, што нам здаецца агоніяй чалавечнасці, на самай справе тэрапія лічыць чарговым Пачаткам?

Калі пісьменнікі самі не здолеюць паверыць у існаванне перспектывы, іх варта пераканаць. А то ў адваротным выпадку, як і прарочыць у маладосцеўскім артыкуле І. Запрудскі, напісанае пра іх творы вось-вось пераўдзіць аб’ёмам самі творы, альбо яшчэ горш — усе раптам паверыць у тое, што “самыя лепшыя рэцэнзій — ненапісаныя рэцэнзій, а самыя віртуозныя артыкулы тыя, што ніколі не пабачыць свету”.

Ангеліна МАРОЗ

Т. Бондар, І. Пташнікаў, В. Распутін, У. Круцін на сустрэчы беларускіх і рускіх пісьменнікаў у Мінску.

Першыя бібліятэкі на тэрыторыі Беларусі ўзніклі ў XI стагоддзі і знаходзіліся пераважна пры праваслаўных манастырах і цэрквах. Старажытнейшай сярод беларускіх "храмаў ведаў" лічыцца бібліятэка Полацкага Сафійскага сабора. Самыя багатыя і вядомыя прыватныя бібліятэкі XVI — XVIII стагоддзяў належалі роду князёў Радзівілаў і Сапегаў. У 1913 годзе на тэрыторыі Беларусі налічвалася каля 850 бібліятэк з кніжным фондам больш 420 тысяч экзэмпляраў. А ў 1949 годзе была заснавана Цэнтральная бібліятэка імя Янкі Купалы, якая сёння з'яўляецца адной з самых буйных дзяржаўных публічных бібліятэк горада. Яна ўзначальвае Цэнтралізаваную сістэму публічных бібліятэк, у якую на правах філіялаў уваходзяць дваццаць адна гарадская публічная бібліятэка, дзве нотна-музычныя бібліятэкі і спецыяльная бібліятэка для невідушчых. Каб высветліць, якія задачы сёння стаяць перад гэтымі ўстановамі, я сустрэлася з дырэктарам Цэнтралізаванай сістэмы дзяржаўных публічных бібліятэк горада Мінска Аленай КУБЫШКІНАЙ:

Алена Кубышкіна:

«Кніга павінна быць сучаснай, актуальнай, цікавай»

— Бібліятэкі сёння карыстаюцца вялікім попытам у грамадства. Кожны дзень у Цэнтральную бібліятэку імя Янкі Купалы звяртаецца каля 600 чалавек. Агульная кнігавыдача складае да 400 тысяч экзэмпляраў у год. Акрамя таго, мы імкнемся прадставіць свае інфармацыйныя рэсурсы з выкарыстаннем сучасных тэхнічных сродкаў. Я маю на ўвазе стварэнне бібліятэчных інфармацыйных карпаратыўных сістэм. Гэта задача на бліжэйшую будучыню. Адзначу, што працэс аўтаматызацыі (стварэнне інфармацыйных рэсурсаў, электронных каталогаў і базы дэталёвых) вельмі актыўна ажыццяўляецца па ўсёй рэспубліцы, у тым ліку і ў публічных бібліятэках. Наступная задача і адначасова праблема, якая патрабуе вялікага фінансавання і падрыхтоўкі кадраў — стварэнне карпаратыўнай бібліятэчнай сеткі і электронны каталог, які будзе прадстаўлены ў Інтэрнеце. Сёння публічныя бібліятэкі вельмі шматгранныя і разнастайныя, пачынаючы ад манаграфіі, навуковых прац, энцыклапедычных, навуковых выданняў і заканчваючы банальнымі дэтэктывамі. Я лічу, наколькі багатым і стабільным будзе рабіцца наша грамадства, настолькі багатымі і стабільнымі будуць бібліятэкі і іншыя культурныя ўстановы. Нягледзячы на тое, што бюджэтнае фінансаванне павялічваецца ў апошнія гады, расце цана на выданні. Разумею, кніга — гэта тавар, новы твор сучаснага аўтара — гэта каштоўны тавар. Менавіта новыя імёны і новыя творы прывабліваюць нашага чытача. Яшчэ адна задача, якая стаіць перад бібліятэкамі — захаванне чытача, прывабліванне моладзі, паколькі інфармацыйныя рэсурсы і магчымасці, прадстаўленыя глабальнай сеткай Інтэрнэт сёння, з'яўляюцца сур'ёзнымі канкурэнтамі бібліятэкам. А каб забегнуць гэтага, варта прапаноўваць нашым чытачам літаратуру на магнітных носбітах.

Праца з чытачамі спецыфічная

— Алена Віктараўна, як папаўняюцца фонды цэнтралізаванай сістэмы дзяржаўных публічных бібліятэк? Ці набываюцца кнігі на спецыялізаваных кніжных выставах?

— Мы папаўняем фонды згодна бюджэтных сродкаў, а таксама за кошт платных паслуг, якія аказвае Цэнтральная бібліятэка. Акрамя таго, нашы супрацоўнікі вельмі ўдзячныя чытачам, якія аддаюць кнігі ў дар. А гэта неблагая крыніца папаўнення фонду нашых бібліятэк. Што тычыцца кніжных выстаў, мы заўсёды прымаем у іх удзел як патэнцыйныя пакупнікі тавара. Знаёмімся там з кнігагандлёвымі арганізацыямі, заключаем дагаворы на пастаўку літаратуры.

— Якія спецыфічныя асаблівасці існуюць у

Фота К. ДРОБАВА

працы дзіцячых і дарослых бібліятэк? Распаўдзіце, калі ласка, і пра унікальную бібліятэку для сляпых.

— Размежаванне бібліятэк на дзіцячыя і дарослыя існуе адпаведна ўзросту чытачоў. Рамонт і аднаўленне адбываецца невыпадкова, паколькі інтэр'ер, асяроддзе бібліятэкі павінна быць камфортным. Дзеці — асаблівыя чытачы. Яны патрабуюць зусім іншага падыходу, у адрозненне ад дарослых, паколькі яшчэ не маюць сфарміраваных густаў і поглядаў. На вялікі жаль, сёння дзеці менш карыстаюцца нашымі паслугамі. Калі б мы будавалі бібліятэкі па прыняцце Скандынаўскіх краін, дзе адначасова абслугоўваюцца чытачы рознага ўзросту, спецыфічнай засталася б праца бібліятэкараў з дзецьмі і дарослымі. Дарэчы, чытанне — справа для розуму, якая развівае інтэлектуальныя здольнасці чалавека. Безумоўна, маленькаму чытачу можна прапанаваць дзіцячую кнігу ў якасці камп'ютэрнай гульні. Аднак, я лічу, што друкаванае выданне варта трымаць у руках, паколькі гэта дасягненне нашай цывілізацыі. І калі мы адкінем кнігу, мы нешта страцім. Што тычыцца бібліятэкі для сляпых, некаторы час таму яна была металычным цэнтрам для ўсёй рэспублікі. Аднак, з пераходам устаноў у склад гарадской цэнтралізаванай сістэмы ў маі мінулага года яна страціла такія функцыі, і зараз з'яўляецца гарадской бібліятэкай. Акрамя таго, яна мае унікальны фонд кніг, надрукаваных шрыфтам Брайля. Галоўная наша задача — знайсці наведвальніка такой бібліятэкі. Справа ў тым, што не кожны невідушчы чалавек мае тэхнічную

магчымасць карыстацца агучнай літаратурай, якая зараз вельмі папулярная. Разам з тым, агучны твор уяўляе сабой камплект з шасці — васьмі аўдыёкасет, які каштуе ў сярэднім дваццаць тысяч рублёў, у той час, калі цана новай кнігі складае сем тысяч.

Ад прэзентацыі твораў да фотагалерэі

— Алена Віктараўна, як чалавек душой і сэрцам звязаны з Кнігай і Чытачом, падзяліцеся назіраннямі: якія кнігі і аўтары карыстаюцца сёння попытам? Якія высновы можна зрабіць?

— Вялікай папулярнасцю карыстаюцца дэтэктывы такіх аўтараў, як Лук'яненка, Марыніна, Дашкава, Усцінава, Кулікова, — словам, усе новыя імёны. Аднак, варта мець на ўвазе, што публічная бібліятэка — гэта не толькі інфармацыйная ўстанова, але і адпачынкавае месца. Таму мы маем права прапаноўваць сваім чытачам адпаведную літаратуру.

— Ваша меркаванне: як павялічыць прэстыж беларускай кнігі?

— Мне падаецца, у паліграфічным сэнсе,

Дзеля будучыні

Сёлета цэнтральная раённая бібліятэка г. Наваградка (НЦРБ) атрымала новае памяшканне, якое не толькі вонкавым выглядам упрыгожвае цэнтр горада, але і абсталявана пасучаснаму.

У гэтым адноўленым памяшканні, дзе некалі месцілася раённая паліклініка, цяпер наведвальнікі ўжо не лечыцца, а прыходзяць культурна адпачыцца. Тут таксама размясцілася дзіцячая бібліятэка, якую наведваюць 2300 юных чытачоў. Да паслуг карыстальнікаў 23000 асобнікаў, 40 найменняў перыядычных выданняў.

Прыкрытэтычным напрамкам дзейнасці бібліятэкі з'яўляецца патрыятычнае выхаванне дзяцей і падлеткаў. З гэтай нагоды ўжо 13 гадоў пры ўстанове дзейнічае клуб па інтарэсах "Роднае слова", у якім школьнікі вучацца любіць сваю Радзіму, беларускую мову, вывучаюць гісторыю роднага краю. У рамках клуба па інтарэсах праведзены такія цікавыя мерапрыемствы, як турнір знаўцаў "Мая Радзіма — Беларусь", гадзіна фальклору "Чароўны куфэрак", "Беларус, р о д н а й м о в ы сваёй не пурайся!" — гадзіна беларусазнаўства.

— А...якія мерапрыемствы праведзены ў апошні час? Як наладжана сувязь з дашкольнымі і школьнымі ўстановамі горада, раёна? Калі ласка, некалькі слоў пра экалагічнае выхаванне, — запытаў я ў загадчыцы дзіцячага аддзела НЦРБ В. ЗАЙЦАВАЙ.

— За апошні час у нашай бібліятэцы праведзены 7 экскурсій для чытачоў розных узроставых груп, а таксама "Дзень адчыненых дзвярэй". Гэтыя мерапрыемствы далі магчымасць значна павялічыць колькасць чытачоў — наведвальнікаў.

Не меней прывабліваюць чытачоў і дні э к а л о г і і, заалагічныя віктарыны, экалагічныя аўкцыёны. Нават ёсць задума ў работнікаў бібліятэкі стварыць пры сваёй установе экалагічнае агенцтва юных аматараў і абаронаў прыроды.

— Сёлета паўсюдна ў краіне вядзецца актыўная работа па падрыхтоўцы да 60-годдзя Вялікай Перамогі. Што вы праводзіце ў гэтым плане?

— Да гэтай знамянальнай даты быў аб'яўлены творчы конкурс на лепшае апавяданне, верш, водгук на кнігу пра вайну. Многія чытачы прынялі актыўны ўдзел у гэтым цікавым мерапрыемстве. Вынікі конкурсу былі падведзены на заключным мерапрыемстве "Што я ведаю пра вайну". Творчыя работы ўдзельнікаў змешчаны ў альбоме "Нашы дзеці — наша будучыня".

Яўген ЛАПЦЕЎ

Прэзентуе

"Мастацкая літаратура"

У Цэнтральнай гарадской дзіцячай бібліятэцы Мінска адбылася прэзентацыя кнігі "Аз+букі".

Вядучы рэдактар выдавецтва "Мастацкая літаратура" паэт Уладзімір Мазго, а таксама аўтары — дзіцячыя пісьменнікі Мікола Чарняўскі і Уладзімір Мацвееўна расказалі юным чытачам аб працы над кнігай, прачыталі свае новыя творы, далі аўтографы.

А ў Доме прэсы прайшла прэзентацыя кнігі Аксаны Катковіч і Янкі Крука "Зімовыя святы", што распачала серыю "Беларускі народны календар".

Акрамя згаданых аўтараў на пытанні журналістаў адказалі супрацоўнікі выдавецтва: дырэктар Уладзіслаў Мачульскі, галоўны рэдактар Віктар Праўдзін і рэдактар кнігі "Зімовыя святы" Уладзімір Мазго.

Марыяна ЦЯРЭШЧАНКА

Н.К.

Своёй свет

Васіль Быкаў і Эрнэст Хемінгуэй — два геніяльныя праваднікі ў сусветнай літаратуры, якія вядуць чытача рознымі своеасаблівымі шляхамі да разнастайных мэт, але па агульным лабірынце чалавечай сутнасці.

Абодва прэзідэнты ў сваіх творах абавіраліся на ваенную тэматыку адзін у большай, другі ў меншай ступені. Э. Хемінгуэй прадстаўнік так званых “страчанага пакалення”, а В. Быкаў — “забітага пакалення”. Розныя ў іх шляхі і ў літаратуры, і ў жыцці; розныя форма і змест у прозе і поглядах на свет.

Але давайце адправімся з двума геніяльнымі праваднікамі па лабірынтах чалавечай сутнасці. Гэтае падарожжа будзе не толькі сур’ёзным, але і прыемным, — бо душа, крануўшыся твораў мастакоў, акунецца ў чыстае, цёплае возера Чалавечнасці, хоць у яго і цяжэ брудны, халодны паток Вязлітаснасці.

Вайна па-хемінгуэйску больш нагадвае карыду з яе рамантычнай рэальнасцю, віртуальнымі ворагамі і прафесіяналамі ваеннай справы. Гэта тлумачыцца тым, што пісьменнік — прадстаўнік менавіта “страчанага пакалення”.

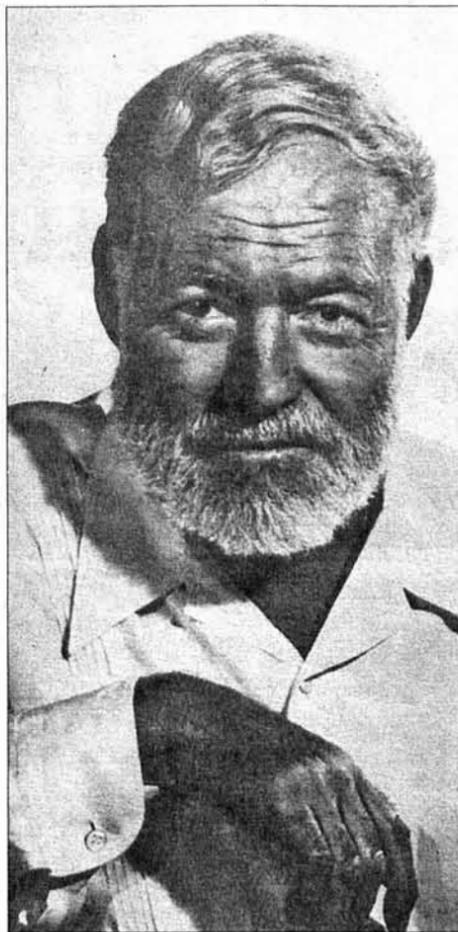
Галоўныя героі Хемінгуэя часцей за ўсё людзі, якія знаходзяцца на чужых войнах, у чужых краінах у якасці добраахвотнікаў, саюзнікаў, альбо звычайных карэспандэнтаў, і таму чужая вайна для іх — гэта хутчэй рамантычнае відовішча — карыда, дзе яны выступаюць у ролі нават не матадораў, а ўвогуле пікадораў.

Мала таго, у творах амерыканскага пісьменніка людзі нават гінуць неяк трыумфальна. Зрэшты гэта зусім нядарна, бо падобнае толькі падкрэслівае чалавечую неўміручасць, якую мастак супрацьпаставіў смерці на вайне.

Быкаўская вайна — гэта вайна, а не карыда. Пісьменнік сам з’яўляецца прадстаўніком “забітага пакалення” і таму проста не меў права пісаць нешта рамантычнае пра вайну (хаця і гэта мела месца, напрыклад, апавесць “Альпійская балада”. Быкаў проста не прызнаваў у апісанні вайны і чалавека на ёй нічога выдуманнага і тым больш павярхоўнага.

Свет, створаны сапраўдным мастаком, мае магчымасць з’яднаць у сабе мараль і прыгажосць і прымусяць іх функцыянаваць адначасова. Але што ж гэта такое — свет мастака? На мой погляд, гэта месца, створанае, напрыклад, пісьменнікам пры дапамозе твораў, якое па сваіх характарыстыках (цэплыня, утульнасць, яркасць) вельмі нагадвае рай (які толькі можа ўявіць сабе жывы чалавек), рай, які для многіх людзей з’яўляецца чымсьці, звязаным са пчасцем, і здаецца вельмі прывабным. Людзі імкнуцца ў гэтае месца: хтосьці бяжыць ад адзіноты, хтосьці ад нуды, хтосьці ад суму, а хтосьці ад усяго адразу. Мастак, такім чынам, выконвае ролю нейкага архангела, які праводзіць чалавека праз свае творы ў свет, дзе яму прыемна і ўтульна. Але не ўсе людзі бягуць у свет мастака, каб адчуць у ім спакой. Шмат хто імкнецца атрымаць моцны, нярэдка агрэсіўны, зарад энергіі. І таму шукаюць мастакоў, чый свет здольны выконваць не ролю рая, а ролю апраметнай. Увогуле мастацтва

Разгляд нацыянальнай літаратуры праз призму сусветнай дазваляе не толькі глыбей асэнсаваць заканамернасці развіцця беларускага мастацкага слова, але і сцвердзіць яго сталасць, паказаць жыццяздольнасць і моц нацыянальнай літаратуры, яе адкрытасць свету.

само па сабе можа знаходзіцца вельмі далёка ад маралі і пры гэтым заставацца мастацтвам.

Ці стварыў Васіль Быкаў свой свет у мастацтве? Беларускі пісьменнік і не ставіў перад сабой падобную задачу. Здаецца, Быкаў па сутнасці сваёй больш публіцыст, кнігі яго ў большай ступені маглі б выступаць у ролі падручнікаў па выхаванні сумлення. Калі выдаліць з быкаўскай творчасці вайну, то яго героі страцілі б сваю цікаўнасць для чытача, бо яны праяўляюць сябе ва ўсёй прыгажосці, дэманструюць свае лепшыя якасці якраз ва ўмовах вайны. Такім чынам, хутчэй за ўсё Быкаў проста імкнуўся надаць форму вайне, а не ствараць свой свет у мастацтве. Ён па сваёй сутнасці — мараліст і гэтага маралізму патрабавалі ад яго эпоха, сумленне і народ.

Эрнэст Хемінгуэй — пісьменнік, які, безумоўна, стварыў свой свет. Свет Хемінгуэя — гэта свет чалавечых зносін, які нараджаецца не толькі ў выніку абмену героямі інфармацыяй, колькі з прычыны ўзнікнення цэпліні і ўтульнасці падчас дыялога персанажаў. Дыялога, прыпраўленага гоманам кафэ, гарадской вуліцы. Дыялога з прысмакам перно, кальвадоса, абсента і, безумоўна, каханья. Менавіта звычайныя чалавечыя зносіны ўзведзены пісьменнікам у ранг мастацтва.

Ён стварыў прыгажосць там, дзе яе ўвогуле не павінна было быць: ва ўмовах ваеннага часу. Але амерыканскі пісьменнік надзяліў сваіх герояў правам на прыгажосць. Прычым нават сама вайна ў прозе Эрнэста Хемінгуэя адышла на другі план, бо першы план заняло каханне.

Увогуле каханне — гэта асобны свет у творчасці амерыканскага мастака. Узяўшы ў рукі чарговы раман Хемінгуэя, ужо наперад ведаеш, што ў ім абавязкова будзе прысутнічаць вельмі прыгожае, але, на жаль, нешчаслівае каханне. Аднак апошняе цябе не палохае, бо ты ведаеш, што нават трагедыя па Хемінгуэю выконвае функцыю ў нейкай меры трыумфальную, бо сцвярджае аптымізм у поглядзе на будучае. Такім чынам, Хемінгуэй, з пункту гледжання высокага мастацтва, стварыў свой свет каханья.

Трэба зазначыць, што на прыкладзе абодвух пісьменнікаў можна прасачыць дзве плыні, распаўсюджаныя ў мастацтве.

Першая — дыдактычная. Яскравым яе прадстаўніком з’яўляецца Васіль Быкаў. Яго творы — павучальныя.

Іх вартасці:
а) выхоўваюць чытача, прымушаючы яго задумацца над сваімі ўчынкамі ў мінулым і будучым;

б) зразумелыя амаль кожнаму, бо адлюстроўваюць часцей за ўсё бяс-

спрэчныя ісціны, што традыцыйна даводзіліся да розуму народа.

в) выконваюць ролю носбітаў і захавальнікаў пэўнай маралі.

Недахопы дыдактычных твораў:
а) амаль што поўная адсутнасць прыгажосці;

б) небяспека выпадковай прапаганды лжывай маралі;

в) часцей за ўсё схематычнасць кампазіцыі і архітэктонікі;

г) недахоп прасторы для стварэння мастаком свайго свету.

Другая плынь мастацтва — эстэтычная (якая адлюстроўвае перш за ўсё прыгажосць). У нейкай меры прадстаўніком яе быў Эрнэст Хемінгуэй. Яго творы — высокаэстэтычныя.

Іх вартасці:

а) непрадказальнасць эмоцый ад энергетыкі эпизода;

б) выхаванне ў чытача пачуцця прыгожага;

в) арыгінальнасць, якая парушае пэўныя літаратурныя каноны, кампазіцыю і архітэктоніку;

г) неверагоднае адлюстраванне асабістага свету аўтара.

Недахопы эстэтычных твораў:

а) зафарбаванасць маралі;

б) нярэдка ўнутраная, сэнсоўная, змястоўная пустата;

в) незразумеласць для звычайнага абыякавага.

Мастацтва — невытлумачальнае, загадкавае і да канца неадследаванае. У ім знайшлі сабе месца і Бог, і д’ябал, жыццё і смерць, прыгажосць і вайна... На вайне ёсць чалавек.

Можна сказаць, што чалавек на вайне ў творчасці Васіля Быкава — гэта ён сам. Ад розненняў амаль няма. Тая самая біяграфічнасць назіраецца і ў прозе Эрнэста Хемінгуэя. А інакш проста не магло быць.

Таксама, можна сказаць, што гаворка ішла не пра двух геніяльных пісьменнікаў, а пра трох. Менавіта ён, трэці мастак прымушаў Быкава і Хемінгуэя браць у рукі аловак ці ручку і пісаць тое, што ён ім прадктуе. Менавіта ён, непрадказальны Творца, натхняў беларуса і амерыканца на стварэнне раману “Кар’ер”, “Па кім звоніць зван”, апавесцей “Сотнікаў” і “Бывай, зброя!”, апавяданняў “Адна ноч” і “Ніхто ніколі не памірае”. Менавіта ён глядзіць на нас вачыма Марыі, Сотнікава, Брытвіна, Пабла, Генры, Сцепаніды. Менавіта ён абуджае сумленне і дае магчымасць з надзеяй і трыумфам глядзець у будучыню. Імя гэтаму пісьменніку — Жыццё.

Аднак падобна таму, як жыццё ўплывала на Быкава і Хемінгуэя, уплывалі на яго і яны, стварыўшы кожны свой асабісты свет у мастацтве, які ўжо амаль не адрозніваецца ад рэальнага. Менавіта Быкаў данёс праз свайго героя, да народа забытыя чалавечыя каштоўнасці якія здолелі ператварыцца ў жыццё і стаць іх часткай. Менавіта Хемінгуэй прынёс у жыццё невытлумачальную прыгажосць праз закаханасць сваіх персанажаў, якія падзяліліся цэплінай з чытачом.

Юрый РЫДКІН
г. Гомель

Доўгімі вёрстамі вайны

Да 80-годдзя Івана Навуменкі

Імя празаіка, даследчыка ў галіне літаратуразнаўства, грамадскага дзеяча, народнага пісьменніка Беларусі Івана Навуменкі ўсім добра вядомае. Не адно пакаленне нашай краіны выхавана на яго творах. Зроблены пераклады іх на рускую, балгарскую, латышскую, нямецкую, польскую і іншыя мовы свету.

рослымі абралі сабе нялёгка шлях барацьбы з акупантамі. У гады вайны Іван Навуменка актыўна ўдзельнічаў у падпольнай барацьбе, у выданні маладзёжнай газеты “За Радзіму”, быў партызанам Васілевіцкай брыгады імя Панамарэнкі. Пасля вызвалення ўсходніх раёнаў Беларусі ў 1943 годзе прызваны ў армію, ваяваў на Ленінградскім і Першым Украінскім франтах, на Карэльскім перашытку, ва Усходняй Прусіі, Сілезіі.

Творы Івана Навуменкі пра вайну надзвычай эмацыйныя, створаныя пад уражаннем ад убачанага ў грозны час, — таго, што пакінула след на яго светаадчуванні, выкрышталізавала разуменне сяброўства, вернасці, адданасці Радзіме. Усё гэта знайшло мастацкае пераасэнсаванне і творчае ўвасабленне на старонках кніг пісьменніка. У трылогіі “Сасна пры дарозе” (1962), “Вечер у соснах” (1967), “Сорак трэці” (1973) распавядаецца пра гераічную партызанскую барацьбу беларусаў у гады фашыскай навалы. З дакументальнай праўдзівасцю малюе пісьменнік жыццё ў акупацыі, аддаючы гэтым даніну памяці і павагі сваім землякам. Менавіта яны, падлеткі і людзі больш сталага веку, учарашнія руплівыя працаўнікі, выступілі на абарону сваёй зямлі, калі ўзнікла пагроза знішчэння краіны і народа. Асуджаючы фашызм, аўтар услаўляе веліч чалавека, які імкнецца абараніць свой край. Праз самаахвярнасць і непахіснасць ге-

рояў сваіх твораў Іван Навуменка сівярджае нацыянальную моц і веліч беларускага народа, акрэслівае маштабнасць і ўсеагульнасць барацьбы з акупантамі.

Да 60-годдзя Вялікай Перамогі ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адкрылася выстава “Доўгія вёрсты вайны...”, дзе распавядаецца пра творчасць Івана Навуменкі, Івана Шамякіна, Алеся Адамовіча, Васіля Быкава і многіх іншых пісьменнікаў ваеннага пакалення. Гэта экспазіцыя яшчэ раз нагадвае, што хоць з часам усё далей у незваротнае мінулае адходзяць вогненныя гады Другой сусветнай вайны, памяць пра іх застаецца, каб чалавецтву не прыйшлося перажыць гэтага зноў.

Святлана ПАЎЛАВІЦКАЯ

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “Літаратура і Мастацтва” віншуе Івана Якаўлевіча Навуменку з 80-годдзем і зычыць усіх зямных даброт.

А дметнай старонкай у творчасці пісьменніка з’яўляюцца творы, прысвечаныя тэме Вялікай Айчыннай вайны. Яго першыя апавяданні “Эх, махорачка...” і “Сідар і Гараська” былі надрукаваны ў часопісе “Маладосць” пяцьдзесят гадоў таму (у 1955 г.), у 1957 годзе выйшаў першы зборнік апавяданняў “Семнаццаці вясной”. Далей былі кнігі “Хлопцы-равеснікі”, “Верасы на выжарынах”, “Таполі юнацтва”, “Вераніка”, “Тая самая “зямля”, “Пераломны ўзрост” і другія. Пісьменнік належыць да таго пакалення, якое сустрэла фашысцкую навалу ў юнацкім узросце. Таму шматлікія сюжэты яго твораў грунтуюцца на ўласна перажытым, аўтабіяграфічным. Чорная хмара вайны перакрэсліла светлыя мары і спадзяванні маладых людзей, перайначыла іх далейшыя планы. Многія ўчарашнія школьнікі разам з да-

А. Аўчарэнка, І. Мележ, І. Навуменка, 1974г.

ТЭКСТА-ЛОГІЯ

ўдала, так, што па ўрыўку можна згадацца пра цэлае. Кантэкст непатрэбны, ён толькі сапсуе атмасферу недагаворанасці, перашкодзіць чытачу думаць. Адсюль і “Тэксты”. А як яшчэ аб’яднаць пад адной шыльдай сацыяльна-філасофскія развагі Ільі Сіна, іранічна-агрэсіўныя тэксты Зміцера Вішнёва, вершы Альгерда Бахарэвіча, перформансы Лявона Вольскага, артыкулы Юрася Барысевіча ды многае іншае.

Тэксты разнастайныя, але настраёваць іх надзіва аднолькава. Амаль усе публікацыі першага нумара, за выключэннем разваг Ю. Барысевіча ды апавяданняў Алёшы Хуттанена, прасякнутыя матывамі “туліковасці” і невырашальнасці жыццёвых сітуацый.

Адкрывае дэбютны нумар кароценькі артыкул намесніка галоўнага рэдактара І. Сіна пад назвай “Быць альбо мець?”, у якім аўтар спрабуе адказаць на пытанне: “Якой павінна быць сучасная літаратура: брэндавай і “раскручанай”, каб прыносіць даход літаратарам, ці незалежнай ад эканамічнага становішча часткай культурнай прасторы?”. Высновы аўтара не вельмі агітымістычныя: “...большасць насельніцтва краіны перакананая, што добры літаратар у нас няма. Бо добрыя — гэта тыя, хто добра каштуе”, хоць ён і спадзяецца, што часопісу не давядзецца выбіраць: ён будзе і “мець”, і “быць”. Своеасаблівы працягам тэмы выступае артыкул Зм. Вішнёва, прысвечаны развагам пра беларускую постмодэрнісцкую літаратуру. Але гэта ўсё яшчэ “ўступ”, як бы супрацьпастаўлены традыцыйнаму “слову ад рэдакцыі” (штосыці падобнае да апошняга — “Горкая праўда ад рэдакцыі” — чамусьці змешчана ў сярэдзіне часопіса).

Першы ж раздзел з кароткай назвай “Быць” складзены толькі з мастацкіх твораў. Л. Вольскі ў сваім апавяданні “Уцёкі” пра-

цягвае тэму цяжкага становішча мастака слова на Беларусі. Цэнтральны вобраз — не ацэнены на радзіме літаратар, змушаны яе пакінуць. Другі яго твор — п’еса “Клятва Гіпакрата”. На першы погляд — невялікая камедыя, але на самай справе — працягая болей драма. Дзеянне адбываецца ў прыёмнай псіхіятра, бальніца ўспрымаецца метафарай нашага жыцця, рэальнасці, дзе ўсё дагары нагамі, дзе ніхто нікога не разумее. Далёка не жыццярэадаснай сучаснасці прысвечаны таксама апавяданні Каці Марголь і І. Сіна. Менш змрочнае апавяданне Андрэя Гуцава “Адаць”. Яно, здаецца, нават выпадае з агульнай плыні тэкстаўскіх твораў. Тут ёсці і лірызм, і рамантыка, але і глыбокая філасофія. “Закрываюць” раздзел вершы А. Бахарэвіча, насычаныя рыгінальнымі вобразамі (“Як гуляльную косць...”, “...У белых наручніках з першага сьнегу”), дзе-нідзе — крыху рамантычна (пра “чалавека з дарожных знакаў”), але ў выніку — непахісна постмодэрнісцкія.

Наступны раздзел “Тэкстаў” прысвечаны тэарэтычнаму аналізу літаратурных працесаў і з’яў. Ён складаецца з артыкулаў Ю. Барысевіча пад агульнай назвай “Аўтар як сааўтар” (праблемы перакладу, успрымання мастацкага твора, творчага працэсу), з разваг пра Слова пад назвай “Флірт з катом па дарозе на шыбеніцу” Валяніна Акудовіча і артыкула Зміцера Серабракова “нігіл: гісторыя хваробы”.

Трэці раздзел — “Акцыя” — адкрываецца “Лістом да галоўных урачоў псіхіятрычных лякарняў” Антанэна Арто ў перакладзе Ю. Барысевіча, а працягваецца “поўнымі непадробнага болю, вершамі [Паўла] Мядзведзева пра катаў у белых халатах”, яны, на думку таго ж сп. Барысевіча, вельмі падобныя да бум-бамлітаўскіх. У раздзеле ж “Бум-бам-літ” змешчаны “тэкст” С. Мінскевіча і “бум-вольк-драма ў дзевяці адвольных літаках”

Ігара Сідарука “Цыркулярны душ”, а таксама ананімны твор “Наш ответ Чемберлену” — адказ на крытыку ў адрас “Бум-Бам-Літа”.

Напрыканцы, пад шыльдай “Tabula rasa”, змешчаны апавяданні Алёшы Хуттанена, Яўгена Лосіка, вершы Андрэя Шэлепа і Кацярыны Зіноўскай, а таксама “Састарэлая крытыка” N.N. на шэраг часопісаў.

Трэба зазначыць, што тэме і ідэі часопіса цалкам адпавядае і яго знешні выгляд: ды-зайн, вёрстка, нават правапіс. Мабыць, аўтары імкнуліся найперш пазбегнуць банальнасці. Але, магчыма, справа ў тым, што “Тэксты” — не столькі ўласна часопіс, колькі “літаратурна-мастацкі праект”, як значаюць самі стваральнікі. Няма ў ім ні ілюстрацый, ні фотаздымкаў. Толькі тэксты. Постмодэрнізму ўсё дазволена, нават ставіць вялікія коскі замест кропак у канцы твора. Чым складаней, тым лепей. І, трэба прызнацца, мяне гэта вабіць. Пасля старонкі-другой упартага чытання цябе “зацягвае” з галавой, чытанне прыносіць асалоду, падобную той, што адчуваеш падчас разгадкавання галаваломак ці складвання “пазлаў”. Цэлае атрымліваецца толькі тады, калі ўдаецца скласці ў адно незалежныя, на першы погляд, фрагменты.

Бадай, у цэлым адбыліся і “Тэксты”. Насуперак таму, што аўтары часам забываліся пра тое, што іх чытач — гэта неабавязкова “апанент”, з якім яны павінны спрачацца, — і дарэмна паспяшаліся абмежаваць кола сваіх чытачоў, абвясціўшы: “Па вялікім рахунку, новае (паводле сваіх эстэтычных прыкмет) беларускае мастацтва ёсць з’явай суб’ектыўнага характару — яно існуе пераважна для тых, хто яго стварае”.

Вольга ШАКАЎ, студэнтка 2 курса Інстытута парламентарызму і прадпрыемальніцтва

“Другі фронт мастацтваў” — гэта значыць “пабочны”, “іншасны”, які існаваў заўсёды (раўналежна ці, дакладней, іншалежна адносна першага) і да якога заўжды можна далучыцца. Фактычна, гэта абвясчэнне чалавекам магчымасці выйсці за антрапалагічнасць свайго мастацтва... — цяжкі тлумачыць Серж Мінскевіч у артыкуле «Прастора “Задзірэ”», змешчаным у першым нумары постмодэрнісцкага часопіса “Тэксты”, дэбют якога адбыўся ў канцы 2004 года. Менавіта гэтым і займаюцца аўтары новага выдання — спрабуюць выйсці за межы традыцыйнага, кідаюць правакацыйны выклік “першаму (звычайнаму) фронту мастацтваў”, а часам, здаецца, і сабе. Хаця ім сваю літаратурную прастору “постмодэрнісцкай” называць не хочацца, бо яны лічаць такую назву недарэчнай. Ці проста не любяць канкрэтыкі? Чым больш уяўна — тым больш цікава, таямніча і пафіласофску?..

Аднак усё геніяльнае проста. Відаць, па шляху “геніяльнай прастасці” пайшлі і рэдактары, калі далі імя свайму дзіцяці. “Тэксты” — гэта і лёгка, і складана. З аднаго боку, такое найменне не дае ніякага ўяўлення пра змест, з другога — цалкам адлюстроўвае сутнасць змест часопіса. Не проста артыкулы, вершы, апавяданні, п’есы. Гэта тэксты, і кропка. Выдраныя з рэчаіснасці фрагменты, занатаваныя графічна. Але выдраныя вельмі

Павел МІСЬКО

Крэскі

Пярун — бог грому і вайны,
Хоць не было ў людзей віны,
Не дачакайшыся вясны,
Пачаў зімою лескацець.
Нібы абстрэльваў з мінамёта,
Пужаў няшчаснікаў гаротных,
Змушаў іх і трымцець, і млець...
Гулі званы. Спявала медзь...

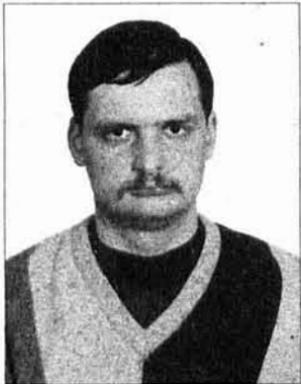
Шчаслівым быць не забароніш?
Але ж і шчасце не дагоніш,
Калі яно ўцякае, скача...
Я спрабаваў злавіць... Няўдача!
Душа глядзіць услед і плача:
"Мая віна... Я так счарсцвела!
Забыла: ёсць яшчэ і цела!
Яму бывае так балюча!
А трэба ж, каб было сугучча,
А як бы вы яшчэ хацелі?"

Не спускай ты мяне на зямлю —
Я заземлены зроду глыбока.
Я радзіму так моцна люблю,
Што не трэба ніякіх зарокаў.
Без зямлі — як без маці, без роду —
Быў бы пухам-пярынкай у ветры.
Мне нагамі свае кіламетры
Люба мераць ад году да году.
А ў сінечу нябёс і аблокі
Не стамлюся ніколі ўглядацца:
Мо чакіае туды шлях далёкі,
Як з зямлёй давадзецца расстацца?

Назойліва гучыць адна мелодыя:
"Гардыня, грэх грахоў табою завалодала?"
Калі забраўся на вяршыню,
Шукай зручнейшы перавал.
На каркаломным спуску гінуць,
Лавіна можа быць, абвал.

Крыжуюць неба белыя палосы,
І нікне след турбін і самалётны гул...
Як хтосьці незямны ў харале шматгалосым
Расхвальвае сябе: "Я ўсё магу!
Я ўсё магу! Заместа неба будзе
Смуродны чад, пякельны дым і прах...
Калі сям-там і ацалеюць людзі,
Не дасць сысціся ім звярыны страх".
"Апакаліпсіса" ніхто ўжо не напіша,
Тым больш Евангелля (іначай — дабравесця),
Хто сам сабе паставіць крыжа?
Хто пойдзе ў горкім і апошнім шэсці?

Павел ГАСПАДЫНІЧ

Людміле Р.

Вас, відаць, не было сапраўды
Ля крыніцы, ля вішань, ля студні...
Нібы сон, паўтараліся Вы
Сярод бодем пранізанных будняў.

Вы прыйшлі, нібы з неба святло —
І з прадоння Сусвет утварыўся...
Разлілося паўсюдна цяпло,
І як быццам яму я маліўся...

Вас усмешкай аздобіла ноч,
Кожнай зоркай, травінкай, лісточкам...
Бласлаўлення святога ад воч
Атрымаў я у райскім куточку...

Вы, як цень, адбіваліся ў дні,
Быццам воблака, ноччу сплывалі...
Таямніцаю спеў Ваш вірыў,
Вашы словы ў вышынях луналі...

Вас, відаць, не было сапраўды —
Кроза дзіўная, шчасця планіда.
Нібы сон, паўтараліся Вы
У абшарах маіх краявідаў...

Белы попел маіх успамінаў
Ты вятрам ахвяруеш на схой.
У абдымках шляхоў непарыўных
Паміж гнуткіх схаваліся хвой.

Разальюцца нябёсы крыніцай,
Вадаспадам тваіх валасоў...
Цуда-зоркай, вясёлкай-зарніцай
Пацалуе пяшчотны Эол.

Мае светлыя мроі-ўспаміны
Захавае скарбонка вясны...
Без цябе... Але шлях непарыўны
Паяднаў нашы зорныя сны...

Ты малюеш сябе майскім кветам
На прыўкрасных арэлях вясны.
На палотнах алейным сусветам
Абдымаеш пяшчотай лясы.

У чароўным палацы святанняў
Па расінках плывеш у туман...
Безліч нашых з табою спатканняў —
На палотнах алейны падман.

Ты малюеш свой лёс на змярканні
Аксамітам празрыстай расы
У святочна-зіхоткім убранні
Каралеўны цнатлівай красы...

На сканчэнне восені

Ты сыдзеш, мабыць, як прыйшла:
Туман, балоты, восень...
Прысніцца раз, другі вясна
Як між чарноцця просінь...

Ты знікнеш хутка між агнёў:
Блуканне, вецер, попел...
Свет перакуліцца ізноў,
Звычайнай стане восень.

Ты развітаеся і...ўсё —
Цяпло, валошкі, сонца —
Як быццам больш і нічыё:
Вакол пануе восень...

Спаўзе ў гушчар туман сівы
Між елак покрывам бялюткім.
Ізноў прысніцеся не Вы
У панаванні Рэха гнуткім...

Спаўзе з галінкі кроплі звон,
Які падхопіць шоргат лісця...
Ізноў сустрэнецца Вам Ён,
Прымроены ўначы калісьці.

Спадзе на вокны змроку цень,
Кране далоні сарамліва...
Ізноў не Вы — самотны дзень
Аб нечым просіць палахліва....

Нараджэнне

Бяскончасць і пачатак
Скрозь павуцінне часу
Сплятаецца прасторай

Няма нідзе ні гучу
Святла і нават ценю

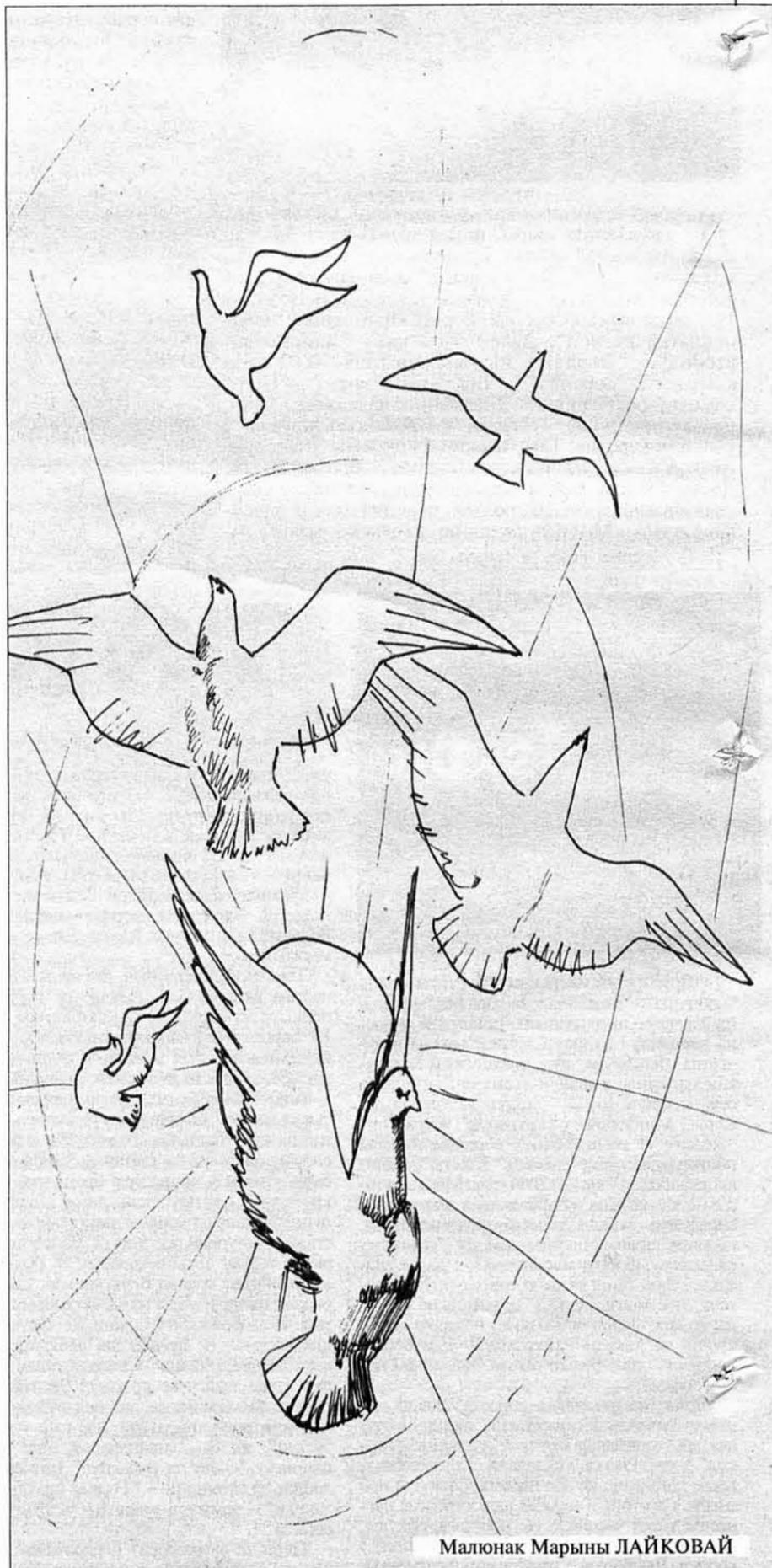
Пануе вышыня народжаная смерцю

А смерць ідзе з нябыту
Злучоным з новым рухам
Аднекуль знізу-знізу

Дзе нешта ёсць павінна
Спрадоння з глыбіні

Там уладарыць цемра
атожылак з'яўлення

Бяскончасць і пачатак
Пульсуе недзе рэха
У месяцы дзевятым з'яўленне чалавека.

Малюнак Марыны ЛАЙКОВАЙ

Снежанскі дзень выдаўся прыцем-
ным, нібы не меў сілы святлом развязаць
змрок адышоўшай начы. Увогуле, наст-
рой дня быў пануры, як у стомленага
жышчём старога чалавека.

Маці з раніцы выпаліла ў печы і пай-
шла, як казалі, на "паседжанне", так на-
зывала баўленне часу сярод жанчын яе
веку ў якой вясковай хаце.

Мне ж трэ было навастрыць сякеру і
йсці сячы прырэчны аleshнік на дровы.
Амаль апрагнуўся, як у хату ўвайшоў
родзіч. На ім выслізаная да бляску за-
мурзаная ватоўка, такія ж штаны і закоп-
чаны як у качагара твар. Постаць пра-
мая, галава ганарыста прыўзнятая, а
блакітныя вочы падаліся пустымі, быц-
цам шкляннымі. Ён у райцэнтры меў сваё
дворышча, сям'ю, працаваў у камунгасе
спадручным у вадзіцеля смеццявозкі.
Рэдка калі страчаў яго цвярозым. Сутык-
нешся дзе на вуліцы, то ён падые руку ў
вітанні, быццам дальнабойшчык, скажа:
"Здароў, радня!.. Ну як жыць? Дзе ты ця-
пер трудзіся?" Праямліш у адказ:
"Нічога, живу, працую".

Але размова з ім, якой бы кароткай ні
была, заўсёды адорвала мяне незразум-
лай прыгнечанасцю.

У хаце Сяржук, так звалі родзіча,
павітаўся, зноў жа традыцыйна, як даль-
набойшчык, коратка прамовіў:

— Здароў...

Здзівіла, чаму гэта ён завітаў да нас?
Упершыню за свае трыццаць год бачыў
яго ў нашай хаце.

— А дзе матка? — спытаўся.

— Пайшла... Гуляць...

Сяржук у руцэ трымаў даволі тоўсты
маток новай ільняной вяроўкі.

— Няма маткі дык няма... Збірайся,
пайшли яму капаць, — загадаў ён.

— Якую яму? Каму? — здзівіўся.

— Вераб'ю... Верабей памёр, — у пра-
студжаным голасе Сержука дадалося
хрыпаты.

— Які... верабей?

— Ай ё-маё, ну няўжо ты ні знаіш? —
злосна вымавіў родзіч.

— А хто гэта?

— Ну Васіль Евін! Жывеш у дзярэўні і
сваіх не знаеш... Трэба ведаць, — дастаў з
кішэні порткаў прамавугольны абрывак
газеты, пачаў насыпаць туды самасад.

Ева была роднай сястрой жонкі майго
дзядзькі. Мела яна хату ў бліжнім да рай-
цэнтры пасёлку, які людзі называлі Вос-
траў. Малодшы яе сын некалі працаваў
шафёрам у райваенкамаце, як казалі
людзі, схляснуўся з замужняй жанчынай
і з'ехаў з ёй на Украіну. Старэйшы сын
Васіль апошнія гады даглядаў яе, хво-
рую. Яна памерла, і сын застаўся ў хаце
адзін.

— Дык ён памёр, — унямела-перапа-
лоханы перапытаў я.

— Ну...

— А калі?

— А хрэн яго знаіць... Я ж ля яго не
стаяў, — Сяржук прыпаліў самакрутку,
пусціў пад бэльку сіняе воблачка дыму.
Мне перахапіла дыханне, як усё адно за-
клала яго, таму кашлянуў.

— Прыішлі малыцы да яго вутрачкам,
прынеслі віна, хацелі разам выпіць, а ён
на ложку мёртвы...

— Дык з чаго ж ён памёр?

— А хто яго ведае, — нецярпліва вы-
гукнуў Сяржук, — збірайся, пайшли, я во
вяроўку з сабой нашу... А то кінь на
кладзішчы — падбяруць быстра! І слядоў
не знойдзеш!

З Евіным Васілём я страчаўся выпад-
кам, гэтак жа як і з Сержуком. Той быў
маўклівы. А прадаўгаваты твар заўсёды
меў бурачковы колер. Вядома, ад кро-
ваўзбуджальнага напою — віна. Да выха-
ду на пенсію, як казаў, заставалася зусім
мала — год ці два.

— Слухай, дык ён жа мне радня, а для
радні яму не капаюць.

— Не ведаю нічога, — абьякава пра-
мовіў Сяржук, — а хто будзе капаць? Ку-
ды дзенешся? Ай, — махнуў рукой — вы-
капаем і ўсё...

Ішлі няспешна з Сержуком па вяско-
вай вуліцы да могілак. Напорыста вяла
на нас холадам снежаньскага дня. У мя-
не ў руцэ — рыдлёўка, Сяржук трымаў
пад пахай той жа маток ільняной вя-
роўкі — гэта каб на ёй апусціць дамавіну
ў яму.

— Ты не бойся, там, — родзіч кінуў

галавой у кірунку могілак, — ужо капа-
юць...

— Хто?

— Браценік Колька, і гэты, што ўсё
ўрэмя капаіць — Міхал.

Уладзімір ЦІШУРОЎ

хлопцам, — Сержука, можа, убачым...

Паставіўшы рыдлёўкі ў яму, накіра-
валіся да вёскі.

Аднаго жадаў я: хутчэй пахаваць ня-
божчыка, памянуць — ды дахаты...

Не раўнуючы, як вайсковы патруль,
мы шпацыравалі па вуліцы і ўсё пазіралі
на дарогу ў чорных вузкіх стужках ад-
крытага асфальту між снежных купін.
Але яна была пустая.

Сяржук вызірнуў з сянец тае хаты, дзе
хаваўся ад пахавальнага клопату.

— Што? Няма іх?.. — спытаўся.

— Няма, — панура прагугнеў Міхал.

Сяржук вылаяўся, выйшаў з сянец,
прыгэпаў да нас. Бачылася, што
пакідаць цёплую хату яму не хацелася.

Вяскоўцы насілі ад калодзежаў ваду, з
комінаў пухлым шызым хвостом па-
дымаўся ў настывае паветра дым —
палілі нанач грубкі.

— Ты во сядзеў у хаце, грэўся, а мы
мерзнем, — папракаў Сержука Міхал. Ён

шукаць другую, ай! — Сёмка махнуў ру-
кой, маўляў, не даймайце.

...Зорак на небе не было, ды і не магло
быць. Зацягнула яго суцэльным покры-
вам хмар. Дзень даўно згас, але надвячо-
рак не вельмі палохаў цемрай. Ад святла
снегу усё здавалася шэрым і празрыс-
тым.

Машына з труной спынілася на краі
могілак. Услед пад'ехаў аўтобус, у якіх
звычайна возяць рабочы люд.

— Здымайце крышку труны, — зага-
даў нам Сёмка.

Яна аказалася цяжкай, мабыць з сы-
рых дошак збітай.

Труну да ямы неслі як не ўсе прысут-
ныя мужчыны. Паставілі на грудок пяс-
ку.

— Прашчайцеся, — скамандаваў Сём-
ка.

...Паміналі нябожчыка ў той хаце, дзе
ён апошнім часам жыў. У пярэдняй па-
лавіне, ля печы і на загнеце ляжала ска-

Пахаванне Вераб'я

Апавяданне

Прайшлі з Сержуком палову вёскі,
паваротка налева, ад скрыжавання да-
рог, вяла да могілак.

— Зайду-ка я да Уладзі Арахвейкава,
ён жа мне тожа радня, можа, сто грам у
яго ёсць, — нечакана выдаў Сяржук.

"Чалавек памёр, браценік, а ён замест
таго, каб клапаціцца аб пахаванні — сто
грам шукае", — асуджальна зірнуў на сто-
грамшчыка. Але той пашыбаваў прама.

На могілках мяне чакалі Колька і
Міхал. Знайшлі месца, дзе была пахава-
на маці Вераб'я, капаць трэ было побач.
Разграблі снег. Цікавіла, які ж будзе дол,
ці глыбока прамерзла? З размаху апусціў
рыдлёўку ў зямлю і здзівіўся — штык
увайшоў удала, хаця маразы даходзілі да
мінус пятнаццаці градусаў.

Капалі яму не спяшаючыся, па чарзе.
Лаялі выпівоху Сержука, які зусім
адбіўся ад хаўтурных клопатаў.

— На якую глыбіню будзем капаць? —
спытаў у хлопцаў.

— На рост чалавека, — ляніва пра-
мовіў Міхал.

— Дык у цябе — метр восемдзесят
пяць, а ў Колькі — сто пяцьдзесят пяць?..

— Я ведаю колькі. Безліч ямак пера-
капаў... — Міхал запнуўся.

— Мусіць ніводнага пахавання без ця-
бе не абышлося, — спадхалімнічаў я.

— А ведаеш, так і будзе...

Размову вялі, каб толькі не маўчаць.
Чапляліся за розныя побытавыя тэмы,
але ніводнай да канца не абмеркаваўшы,
пераходзілі на іншыя.

Мінула больш гадзіны, як узяліся за
справу. Прыішла мая маці, самотная і
маўклівая. Жалоба, бачна, навалілася на
яе. Зялёныя вочы пацямнелі, як і твар.

— Калі ж яго прывязуць? — маючы на
ўвазе нябожчыка, спыталася маці ў
Міхала.

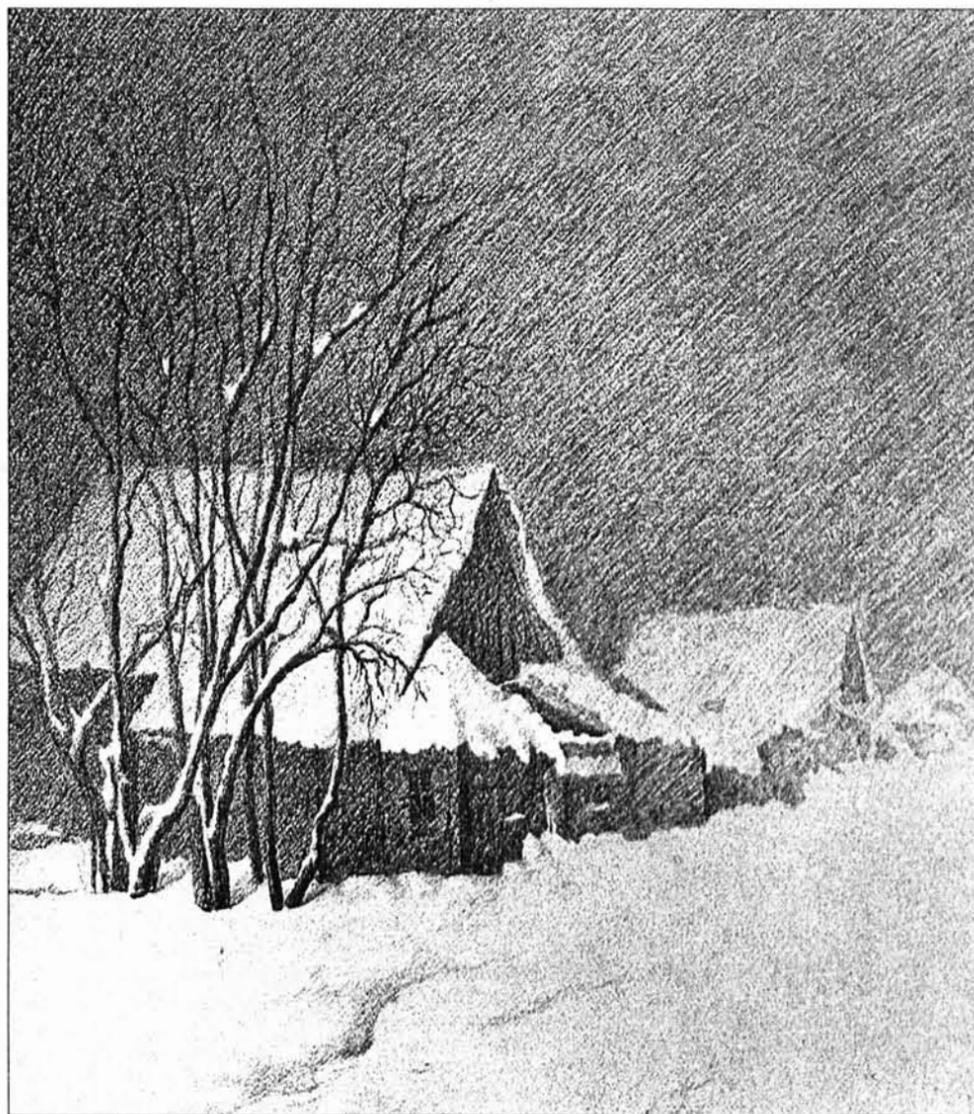
— Не ведаю. Мабыць, гадзіны ў тры,
пасля абеду...

— Ну ладна, капайце, пайшла я да-
моў.

Мы ж чакалі Сержука, які яўна ха-
ваўся ад хаўтурнага клопату. Пазіралі на
дворышча Арахвейкава Уладзі, казалі
асуджальныя словы пра абібока.

Яму выкапалі а трэцім гадзіне. Дні ў
Піліпаўку кароткія — цямнела.

— Чаго тут стаяць ды мерзнуць?
Пайшли ў дзярэўню, — прапанаваў я

згорбіўся, сагнуўся ад холаду.

Нечакана на дарозе з'явіўся бартавы
"Уазік".

Калі машына наблізілася, убачылі ў
кабіне, побач з вадзіцелем, Сёмку. Уазік
спыніўся.

— Чаго так позна? Вы што?.. — закры-
чалі мы ў разнабой на Сёмку.

— Малыцы, не крычыце! Пакуль усё
знайшоў... Машыну абяцалі ў адным
месцы — не далі, там сваё гора, кінуўся

мечаная папера. Ад печы патыхала лю-
тым холадам.

Памінальны стол не быў накрыты.
Праз некалькі хвілін на яго пасялілі цэ-
лафанавую плёнку і энергічны Сёмка
выставіў паўскрынні віна, кінуў селядцы,
загорнутыя ў паперу, маўляў, самі ад-
каркоўвайце бутэлькі, налівайце, рэжце
селядцы, памінайце.

Пакінуў я застолле ў даволі позні час.
Дамоў пайшоў пехам...

Арт-пацеркі

Для соцень, тысяч глядачоў адна з улюбёных перадач на Першым канале БТ — “Сюзор’е надзей”. Многім даравітым дзецям і падлеткам гэты Нацыянальны тэлевізійны конкурс

юных талентаў (аўтар праекта Ніна Шоба) алкрыў шлях да творчасці. Не так даўно Беларускае тэлебачанне правяло ў Палацы Рэспублікі запіс гала-канцэрта фіналістаў ужо другога конкурсу, каб неўзабаве ўзнавіць на экране выступленні “самых сярод самых” з розных рэгіёнаў краіны.

Першым сёлетнім праектам Польскага інстытута ў Мінску стала выстаўка жывапісу Артура Вінярскага ды Анджэя Рысінскага — выкладчыкаў Акадэміі выяўленчага мастацтва з Варшавы. Праект ажыццёлены сумесна з Беларускай дзяржаўнай акадэміяй мастацтваў, у музеі якой і адбыўся вернісаж. У Малой зале БДАМ польскія госці выступілі з лекцыямі: сп. Рысінскі прапанаваў тэму “Да 100-годдзя Акадэміі выяўленчага мастацтва ў Варшаве”, а сп. Вінярскі засяродзіўся на вызначэнні месца жывапісу ў сучасным мастацтве адносна найноўшых тэхналогій.

Дзяржаўны музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры РБ наладзіў выстаўку, прымеркаваную да 75-годдзя з дня нараджэння заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, вядомага ў свой час дыктара, вядучага філарманічных канцэртаў і музычных перадач у эфіры, папулярызатара мастацтва Уладзіміра Шаліхіна. Яго эрудзіраваная і яркая асоба на працягу многіх гадоў была неад’емная ад музычнага жыцця беларускай сталіцы. Як вядома, пры канцы жыцця Шаліхін выпусціў незвычайную кнігу — багата ілюстраваны ўспамін пра найбольш ярка-выяўленчыя нашай філармоніі, іх выступленні перад мінчанамі, пра свае сустрэчы з зоркамі сусветнага мастацтва. Адметную частку і кнігі, і цяперашняй выставачнай экспазіцыі склалі аўтографы знакамітасцяў, якія ўсё жыццё збіраў У.Шаліхін.

Лекторый выхаднога дня ў Нацыянальным мастацкім музеі РБ працягвае знаёміць з айчынным выяўленчым мастацтвам: “Мастацтва барока ў Беларусі” (19 лютага),

“Сучаснае мастацтва Беларусі. Асноўныя тэндэнцыі” (20 лютага). Чарговая тэма ў цыкле “Вандроўкі па старажытным і сярэднявечным свеце” — “Цар-град. Святая Сафія” (20 лютага).

С.ВЕТКА

Фота забяспечана К.Дробавым і аўтарам

У Беларускай фестываль камернай музыкі “Заслаўе-2005” прысвячаўся 1020-годдзю з’яўлення горада. Выпеставаная музыкантамі Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі на чале з маэстра Міхалам Фінбергам, мастацка-асветніцкая імпрэза стала прыгожай традыцыяй — дзякуючы падтрымцы старшыні Заслаўскага гарвыканкама Валянціна СІТНІКА. З яго выступленняў перад журналістамі, з фестывальных размоў і склаўся маналог, занатаваны карэспандэнтам “ЛіМа”.

Там, дзе лунае дух Рагнеды

Анатоль Якушэвіч, загадчык аддзела культуры Мінскага аблвыканкама, прайнфармаваў журналістаў пра фестывальны рух на Міншчыне, дзе ладзіцца ўжо больш як два дзесяцікі самых розных фестываляў. Сярод сёлетніх — і “Музы Нясвіжа”, і “Маладзечна-2005”, і “Сымон-музыка” на Стаўбіцкім востраве, і ўсебеларускія “Дажынкі”, якія гэтым разам пройдуць у Слуцку.

студэнты Акадэміі музыкі пачалі ўжо вывучаць, але не маюць магчымасці падмацоўваць свае тэарэтычныя веды праслухоўваннем твораў, якія пакуль не гучаць у канцэртах і не тыражуюцца ў запісах. А ці нельга, з улікам патрабавання Прэзідэнта на конт таго, каб на нашым радыё і тэлебачанні гучала больш беларускай музыкі, — ці нельга запісваць фестывальныя канцэрты і — трансліраваць? Думаю, гэта цудоўна ўспрымалася б і тымі, хто слухае радыё за рулём аўтамабіля.

Толькі поруч з культурай!

У студзені 2000-га, на першай прэс-канферэнцыі, мы гаварылі шмат пра што, і гаварыць было

Упершыню падчас фестывалю ў Заслаўі прайшла навукова-практычная канферэнцыя (кіраўнік — Барыс Лазука). Раскрыццё агульнай тэмы — “Гістарычная і культурная спадчына Міншчыны” — прысвяціўся дзесяцік дакладаў, падрыхтаваных такімі знакамітымі навукоўцамі, як В.Шматаў (пра мастацкую аздабу беларускай рукапіснай кнігі часоў Рагнеды дз. Ізяслава), Ш.Табрусь (пра мураванне пратэстанцкай храмы Міншчыны), А.Ярашэвіч (пра творчасць мастака Я.Дамеля на Міншчыне), Б.Лазука (пра архітэктурную сядзібную комплексную Міншчыны XVI-XVII стст.). Сваімі даследаваннямі падзяліліся супрацоўнікі гісторыка-культурнага запаведніка “Заслаўе” Ю.Малаш (пра ўнікальны мясцовы збор маляваных дываноў), А.Махараг (пра 2-класную царкоўна-прыходскую школу Заслаўя).

крылі бібліятэку, хаця неаднойчы даводзілася чуць: “Вы не здолееце гэта зрабіць”. Але — зрабілі, і, па сутнасці, за свае, заслаўскія грошы. Падчас 1-га фестывалю яшчэ не гучала пытанне пра дзяржаўныя стандарты ў сацыяльнай сферы, але тады гаварылі пра тое, што культурны пласт мусіць рушыць і развівацца побач з усім, неабходным сёння чалавеку. Мы за апошнія 2 гады пераўтварылі мясцовую медыцыну. Так, у нас бальнічны будынкі старыя, але мы іх абсталявалі такой дыягнастычнай апаратурай, што сёння

дзіцячай творчасці. І я ўпэўнены, што ажыццяўленню чарговых планаў паспрые прынятая Прэзідэнтам праграма развіцця вёскі. Якая тут сувязь з нашым горадам? А давайце глянем на Заслаўе з пазіцыі... колішняга магідзбургскага права! Гэта ж — горад, мястэчка, якое мае права на сваю гаспадарчую самастойнасць. Мы — горад абласнога падпарадкавання. А вакол нас — дзесяткі вяскова-паселішчаў, якія сёння ўсё: ад магазіна да культуры — атрымліваюць у нашым горадзе. Таму я і гавару, і буду гаварыць: так, Прэзідэнт звярнуў увагу на развіццё вёскі, цэнтральных сядзіб. Але ў нас унікальная сітуацыя: ад суседняй вёскі Захарычы да Заслаўя — 500 метраў, да цэнтральнай сядзібы — Ратамкі — больш як 10 кіламетраў. Куды пойдзе жыхар Захарычаў, Дзічкаў, Кіршоў, Анусіна? Хіба ў Ратамку? Ён прыйдзе да нас. І мы, праходзячы гэтыя фестывалі, маем што паказаць, у Заслаўі ёсць куды пайсці!

Паводле прыгожай заслаўскай легенды, слёзы першай хрысціянкі на зямлі, якая носіць сёння назву Беларусь, першай праваслаўнай тутэйшай манахі — Анастасіі ператварыліся ў крыніцы, якімі сілкуецца Свіслач. Мы абсталявалі такую крыніцу і зрабілі музейным экспанатам. Назвалі яе “Слёзы Рагнеды” (праўда, ужо ў кагосьці ёсць прэтэнзіі: маўляў, вада з крыніцы смачная, а слёзы мусяць быць салёнымі). Трэба цяпер вырашыць вельмі далікатную праблему. Я ўжо абмяркоўваў яе з рознымі людзьмі, у тым ліку з М.Мясніковічам, з уладкаваным Філарэтам, з У.Гілепам. Няма нідзе магілы заснавальніцы нашага горада — Рагнеды. Дык вось, думаю, да 6-га ці 7-га фестывалю мы пазначым сімвалічнае месца пахавання Рагнеды — Гарыславы, Анастасіі. І гэта будзе месца, куды чалавек прыйдзе, каб агледзецца, задумацца, глянуць на сябе ў люстэрку вечнасці: хто ён па сутнасці? Які шлях для сябе абраў?

І яшчэ пра культуру, памяць, патрыятызм. Напярэдадні юбілею вызвалення Беларусі мы збудавалі і адкрылі адметны аб’ект

Не дзеля турыстаў...

Мы 5 гадоў праводзім гэты фестываль, і штораз ён напаяняецца новымі элементамі, якія дазваляюць зрабіць яго больш цікавым, больш інфармацыйным і, што самае важнае, больш прывабным і для навуковай грамадскасці, і проста — для людзей. На праведзенай у нас упершыню навукова-практычнай канферэнцыі прысутнічала шмат старшакласнікаў. Хто бачыў іх твары, вочы, могуць сказаць: гэтыя школьнікі наўрад ці пойдучы бавіць вольны час у падвал, шукаючы нейкага малапрыстойнага занятку. Ім было цікава паслухаць пра наш горад, пра нашу вобласць, пра нашу краіну. Кажуць, што ў аснову развіцця гэтых фестываляў трэба закласці турызм, зрабіць іх часткай маршрута для гасцей нашага горада і сталіцы. Так, пагаджаюся... Але перакананы, што ў аснове ляжыць усё ж такі выхаваўчы аспект. Патрыятычнае выхаванне нашых людзей, якое пачынаецца з маленства, у тым ліку з далучэння да такіх асветніцкіх фестываляў, і працягваецца далей, у гэтым жа рэчышчы.

Тыя пласты культуры, якія ўзняты, агучаны, уведзены ўжо не толькі ў навуковы ўжытак, а ў народны ўжытак, — гэта, безумоўна, заслуга доктара мастацтвазнаўства, каментатара канцэртных праграм Вольгі Дадзіёмавай. Ужо летась глядачы п’яталіся: “Наша Дадзіёмава будзе весці канцэрты, так?” Дарэчы, мяне ўразіла яе заўвага на конт старадаўняй беларускай спадчыны, якую

вельмі проста ў сітуацыі, калі ўсё толькі-толькі пачыналася: або пан, або прапаў... Мы гаварылі тады, што горад развіваецца як “культурная кропка” на карце Мінскай вобласці. А сёння, мне здаецца, можна ўжо казаць, што горад Заслаўе — гэта смагад у апарце сталічнай вобласці. Што мы зрабілі? Сёлета ад-

жыхар Заслаўя многія медыцынскія даследаванні можа прайсці тут, не выпраўляючыся ў сталіцу. А колішняя праблема зубапрацэзіравання? Мы прыклалі намаганні, каб даць зусім новы будынак для працы адпаведных спецыялістаў.

Сёння мы кажам: Заслаўю неабходны Дом культуры і Цэнтр

Падчас фестывалю адкрыліся і працавалі на працягу месяца дзве выставы, у якіх адмыслова адбілася павязь часоў. Экспазіцыя батыка падводзіла да высновы, што гэтая нібыта навамодная і прывезеная з экзатычных азійскіх краёў тэхналогія была вядомай нашым продкам, якія распрацоўвалі свае сакреты мастацтва гарогага фарбавання тканін яшчэ да в. Аснову экспазіцыі з фондў Музея старажытнабеларускай культуры Нацыянальнай акадэміі навук РБ склалі традыцыйныя касцюмы Міншчыны: былі прадстаўлены поўныя адпаведныя строй, характэрны для Слуцка, Маладзечаншчыны і г.д.

Мастра Міхал Фінберг падкрэсліў асабліваю ролю В.Сітнікі ў арганізацыі фестывалю: *“Не было б нічога, калі б мэр Заслаўя не ставіўся з гэткай павягай да мастацтва менавіта нацыянальнага. Беларускае фестывальнае камернай музыкі мы робім шырока — для народа, для простых людзей, што жывуць у нестаткіх гарадах, Дарэчы, для малых гарадаў у арганізацыі такіх фестываляў будзем і ў далейшым: гэта цэлая праграма нашага аркестра, яна выконваецца паслядоўна і дакладна. Але — справа няпростая. Хаця б таму, што трэба падбраць, складзіць праграму такім чынам, каб яна была навукова абгрунтаваная. Непараўнальна прасцей зрабіць звычайны дывертывісментны канцэрт. 99 працэнтаў старадаўніх твораў знойдзены В. Дадзімавай, а з першапачатковых, пераважна фартэпійных варыянтаў іх ператварылі ў адмысловы партытуры аранжыроўшчыкі Дзяржаўнага канцэртнага, выдатныя музыканты Андрэй Шыльнэй і Генрых Тедымтар. У нас небагата людзей, якія поруч з намі, у справе адраджэння і папулярнага гэтага музыкі. Але іх лік павялічваецца. Сёлетні ўпершыню ў фестывальным канцэрце, хаця пакуль толькі з адным творам, удзельнічалі музыканты-педагогі Заслаўя. Гэта маленькі агульны поспех. Мы прыязджаем у Нясвіж, у Заслаўя, багаты анілагі і разумеем: там ужо наша публіка. Гэта вынік працы і музыкантаў, і дзяржаўнай культуры, і мясцовай улады — выканаўцаў, арганізатараў, творагага кіраўніцтва, журналістаў. Радуе, што Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі запрошаны выступіць у красавіку ў Варшаве, у каралеўскім палацы, з музыкой, якая прагула на фестывалі ў Заслаўі”.*

асабліваць і гонар. Для нас наша таленташчы, наша памяркоўнасць часам робяцца ці не заганаў. Не! Мы — людзі, мы вось такія. Паглядзіце ў гісторыю. За апошнія 200 гадоў нас усе прыходзілі вызваляць. Ды не трэба нас ні ад чаго вызваляць! У нас настолькі глыбокі культурны пласт, што многім “вызваліцелям” і не снілася. І няма кепскіх і добрых цывілізацый, на мой погляд. Ёсць проста розныя, іншыя цывілізацыі. Мы ніколі не зробімся, напрыклад, амерыканцамі. Таму што мы — беларусы. У нас тысячгадовая гісторыя. І мы не можам успрыняць іншую культуру, якую нам спрабуюць навязваць. Культура Антонія Радзівіла, Манюшкі, Глебава, Міхала Клеафаса Агінскага — вось наша культура, культура нашых сядзіб. Сядзіб, дзе, кажучы і вобразна, і нават літаральна, закапа на пупавіна кожнага беларуса.

Мы ідзем сёння ў глыбіню сваёй гісторыі, але мы не закопваемся, а ўзвышаемся. І ўзвышаем тых, хто дакранаецца да нашай гісторыі — гісторыі не проста, гісторыі цяжкай. Жыццё наогул —

Там, дзе шляхі разыходзяцца

Там, дзе шляхі разыходзяцца і адзін на захад ідзе, а другі на поўдзень, я ўспомніў аб шчупаках, што задыхаюцца ў канавах меліярацыйных і на парозе ночы і дня на траве спружыніста скачучы, аб карэнне і камяні збіваюць луску серабрыстую, вар’яцеюць ад паху вады, жывой і свежай, блізкай і гэткай далёкай вады, дзе чакаюць віры і плёсы, хай сабе й з небяспёкай рыбацкай.

І хто скажа, ці гэтак бы хутка сасмяглі іх целы, як у пакутах палону, ці знясілела б малако, як гланды мужчын, што больш не кахаюць, свет пакрыўся б пылам палёў і нічога б не засталася ад шляхоў, што разыходзяцца на скрыжаванні.

Адсутнасць

Профіль не твой, але я суцяшаю сябе: Пэўна, ён так змяніўся, пакуль ты ўцякала Па дарогах чужых да чужых гарадоў, Што помняцца мне адтуль, з таго свету. Ты ці не ты? Цень яшчарацы праходзіць І шапоча адзеннем па пругкіх нагах, З-пад каменя выпаўзаючы, Што трэснуў на сонцы і цёплы, як бохан хлеба. А ўсмішка? І яна магла расцвісці Ва ўсмішчы другога, ды ці так, як раней? — Шлеганулася ўсмішка галінай вярбовай Па грудзях і па твары, у пуштаце.

Лучыян ВАСІЛІУ нарадзіўся ў 1954 годзе ў в. Пуешчы ўезда Бырлад, па адукацыі філолаг. Рэдактар часопіса “Літаратурная Дачыня”. Паэт і празаік. Аўтар зборнікаў паэм “Мона-Манала”, “Сын чалавека”, “Далей за адчай”, “Лучыяна-грама”, рамана “Пабыжым разам” і інш.

Без цябе

Без цябе нібы ў чэраве я шчытэрны пустой, блукаю ў цемры пачварнай уздоўж закуранных сцен, слухаю стогны званоў, грукат таварнага паражняку ў полі па рэйках настальных,

у гэтай пустой капэле, што немаतोю закамянала, у гэтым вагоне на мёртвым шляху

я тану ў спаконвечнасці хмар і ва ўласнай крыві чытаю аб’яву аб смерці

неразважнасць узросту, пусты вакзал: сэрца б’ецца непаслухмяна, сэрца — жменька саломы, травы пучок — пра мяне амаль не ўспамінае

Іаан ФЛОРА нарадзіўся ў 1950 годзе ў Новым Сяле Сербскага Баната. Закончыў філалагічны факультэт Бухарэскага ўніверсітэта. Супрацоўнік літаратурнага музея Румыніі ў Бухарэсце. Друкаваўся ў Германіі, Польшчы, Венгрыі, Турцыі, Францыі і інш. Першы паэтычны зборнік выйшаў у 1970 годзе. З таго часу свет пачынаў каля 20 яго паэтычных кніг.

Глыбокая меланхолія

“Нервы ў мяне былі на абрыве, з каструлі, у якой я віно кіпяціў, малаком патыхала, і гэта злавала мяне. Дык вось, нервы мае, калі хочаш, былі на абрыве, а я — у стадыі глыбокай меланхоліі быў, наогул, у глыбокай стадыі; на вуліцы панавалі мароз і завіруха чырвоных і жоўтых зданяў, а сцяны — так паказвалі тэлевізар, — патанаючы ў ледзяной куламеце, абувалі пакутніцкароў.

Боты гумавыя надзявалі сцяны каровам, ратавалі пакутніц.

А я меланхоліяй быў глыбокай ахоплены”.

З румынскай перакладу Васіль ЗУЕНАК

“Доўгачасовая агнявая кропка”, зроблены па ініцыятыве гісторыка-культурнага заповідніка. Аб’ект унікальны, і пабываўшы там, вы будзеце ўражаны тым, як людзі дбалі пра абарону сваёй краіны. Сёлетня да Дня Перамогі разам з грамадскай арганізацыяй “Памяць Афгана” і з Міністэрствам абароны плануем стварыць зводныя апорны пункт часоў пачатку Вялікай Айчыннай вайны. Калі вядуцца размовы пра тое, што Перамога была дасягнута ў Берліне, мне хочацца ўдакладніць, што Перамога пачыналася ля сцен Брэсцкай крэпасці...

Таксама сярод сёлетніх планаў — адкрыць Музей міфалогіі лесу. Памятаеце пушкінскія радкі пра вучо-нага ката, які ходзіць вакол дуба па залатым ланцугу?.. А мы зробім штосьці падобнае на нашым, родным матэрыяле.

Будучыня сілкуецца гісторыяй

Вельмі цяжка пераацаніць, што дае гэты фестываль.

Прызнаюся, калі 5 гадоў таму ў школе мастацтваў мы адкрывалі выстаўку нашых дзяцей, мяне ўразіла адно: не было ўсмішлівых твараў на іх карцінах. Сёння ў тым самым фасе размясцілі невялічкую экспазіцыю, дзе — такія светлыя, прыгожыя, усмішлівыя твары! Дарэчы, мы звярнуліся ў школу, папрасілі, каб заслаўскія дзеці намалявалі: як бы яны хацелі бачыць свой двор, свой горад? І што самае важнае: калі дзеці намалявалі, якім яны хочучь бачыць свой двор, мы вырашылі разам з імі гэты двор рабіць, абсталёўваць...

Для мяне вельмі важная гаворка на тэму моладзі. Заслаўе — побач з мегаполісам. 35 хвілін электрычкай да сталіцы. Трымаць на добрым узроўні культурынае і мастацкае жыццё, знаходзячыся паблізу такога горада, як Мінск, надзвычай складана, бо моладзь можа апынуцца там. Але, думаю, падчас фестывальных навуковых чытанняў было відэавочна, што нават арганізаваныя педагогамі групы школьнікаў заставаліся ў зале і слухалі не пад прымусам, з цікаўнасцю, захопленымі вачамі...

Гарадская культурная аўра вельмі добра адчуваецца не толькі падчас фестываляў, але дзякуючы ім гадуецца культурная “праслойка” з адпаведнай нормай паводзінаў. У Заслаўі — свая моладзь, але ў нас вельмі багата і моладзі, якая вучыцца ў сталічных ВНУ і прыязджае сюды, прынамсі, і ў нашу

Сёлетні канцэрт пад назвай “Музыка беларускіх сядзіб” з’яўляецца для Заслаўя, дзе музыка храмаў і музыка замкаў гугала на працягу стагоддзяў. Праз фестывальную імпрэзу яна вярнулася ў аблічжы новых інструментальных фарбаў і тэмбраў. Заўсёдна вядуцца фестывальныя праграмы В.Дадзімава вызначыла тут рэнесансны блок. Ён быў прадстаўлены імёнамі кампазітараў В.Дзюгарая, Д.Като, В.Бакфэрка. Блок М.Кл.Агінскага, ужо амаль хрэстаматыйнага кампазітара, уключыў прам’ера фрагментаў з ягонаў оперы “Зеліда і Валькур, або Банарт у Каіры”. Яшчэ адна заслаўская прам’ера звязана з імем М.Карловіча, сына вядомага фалькларыста, класіка еўрапейскага мастацтва і нашага земляка, гме творы на Беларусі амаль не выконваліся. Гугала таксама музыка А.Радзівіла (аўтара оперы “Фаўст”), яго сучасніка і сябра Ф.Мендэльсона. Розныя стылі, творчыя асобы, прызнаныя ў розных культурах... Але з іх складаецца яскравая, па калібр аднойленай карціна айчыннай музычнай гісторыі.

бібліятэку. Чытальная зала тут перапоўненая. Моладзю! І гэта прыемна.

Вядома, усе мы, людзі, “внушаемы”. Інакш чаму, не верачы ў гараскопы, мы, тым не менш, працягаем гараскопы, прыкінуўшы, што можа здарыцца ў дачыненні да нас, не робім чагосьці?.. Падумаеш, нейкі гараскоп! А ўсё-ткі... гэта ж газета надрукавала. Прадстаўнікі СМІ сваімі спецыфічнымі сродкамі — з дапамогай пяра, магнітафона, відэакарцінкі і да т.п. — вызначаюць ідэалы, да якіх мы свядома ці падсвядома павінны ісці. На жаль, вельмі часта замест ідэалаў робіцца і прапануецца нейкі сурагат... А такі прыклад больш як 200 гадоў італьянцы даводзяць усяму свету: “Сальеры не забіваю Моцарта!” Ці зусім нядаўна: грэкі вырашылі падаць у суд на Галівуд за тое, што там створана стужка, паводле якой Аляксандр Макелонскі не адпавядае традыцыйнаму ўяўленню пра яго асобу. А мы чамусьці не заўсёды адстойваем свае традыцыйныя ўяўленні, нацыянальную

цяжкае, але ў філасофскім сэнсе яно не заўсёды скончваецца. Бо пакуль дыржорскую палачку трымае мастра Фінберг, у Заслаўі яно не скончыцца. Мы заклалі глыбінныя асновы, і потым тыя, хто прыйдзе пасля нас, калі раптам захочуць закладзеную традыцыю скасаваць, знішчыць — не змогуць. Яна ўжо ўкаранілася.

Фестываль набірае новую вышыню, з якой нам відней уласнае мінулае і наша будучыня. Кажуць, 5 гадоў — невялікі, але юбілей. І для мяне вось што важна. Пяць гадоў нашай працы прывялі да таго, што, сустракаючыся з мясцовымі людзьмі, я ў будучыні Заслаўя проста ўтэўнены. Яна будзе добрая, спрыяльная, бо задачы, пастаўленыя Прэзідэнтам, пастаўленыя нашым губернатарам Мікалаем Дамашкевічам, мы ў сябе ў горадзе абмяркоўваем толькі ў адным: як іх лепей выканаць? І — выконваем.

Як бы ні паварочаўся лёс, як бы ні складвалася гісторыя Заслаўя, у нас засталася самае галоўнае: дух Рагнеды, які лунае над намі, ахоўвае нас. І мы застанемся адданымі нашай адзінай радзіме... А ведаеш, вельмі прыемна думаць, што менавіта ў нашай мясціне, як у кроплі вады, адлюстроўваецца ўся Беларусь, яе старажытная багатая гісторыя. Ды і станцыя наша чыгуначная назву адпаведную мае, завецца не “Заслаўе”, а проста і сціпла: “Беларусь”.

Падрыхтавала С.БЕРАСЦЕНЬ

Фота забяспечана Н.Уладзіміравым і аўтарам

Калектывалі, што працуюць у структуры Дзяржаўнага канцэртнага — Камерны аркестр пад кіраўніцтвам В.Сарокі. Ансамблем салістаў на драйлянскіх духавых інструментах (кіраўнік Б.Ніжкоў, Т.Тедымтар), ансамблямі “Сірэны” (Н.Айраменка), “Інтрада” (М.Волкаў), — рыхтаваліся праграмы фестываля. Адбыўся вялікі канцэрт з твораў Яўгена Глебава, знакавай асобы для беларускага мастацтва. (Гэта быў, як вядома, другі ў сёлетнім сезоне калектыву канцэрт з твораў нашага класіка: першы прысвяціўся вэстрадным жанрам). Сам кампазітар пры жыцці не паспеў усе творы пагуль у канцэртным выкананні, да таго ж, некаторыя партытуры старонкі загубілі ў арыгінальных аранжыроўках — да прыкладу, бліскучая “Фландрыя” з балета “Цыль Уленштэгель”, перакладзеная для квінтэта труб. Прысутнічалі жонка і сын Я.Глебава, удзельнікі і надзвычай уражаныя дэбютам ансамбля “Каданс” выкладчыкаў Заслаўскай школы мастацтваў, у гэтым выкананні прагула папулярнае “Адажыо” з балета “Маленькі прынц”.

АПЫТАННЕ ГАЗЕТЫ “ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА”

Да нядаўняга часу пісьменнік (тут — “прафесійны літаратар”) сплываў свой доўг чалавецтву праз добрасумленнае выкананне абавязкаў “інжынера чалавечых душ”. Сёння ў азначанай якасці ён грамадству відавочна... не тое што непатрэбны, але нецікавы.

Ніводны з літаратараў не мае шансу ўнікнуць таго асобнага і адначасова прафесійнага выбару, якім, па сутнасці, і з’яўляецца сёння **славесная творчасць**: рухацца следам за жыццём ці **насустрэч** (насуперак) яму? далучыцца да тых, хто складае эпосе гімнічныя песні, ці да

«Напачатку было Слова...»

Іван ЧАРОТА

Пісьменнік, як і ўсе людзі, заўжды стаіць перад неабходнасцю вырашаць пэўныя праблемы, але таксама перад спакусай: не вырашаючы іх, ствараць новыя. І людзі адрозніваюцца найперш усведамленнем адзначанага, зыходнымі ўстаноўкамі адносна праблем і спакус, а найбольш — справамі, праз якія здзяйсняецца асоба, незалежна ад роду заняткаў, выконваюцца абавязкі перад грамадствам і, калі заўгодна, чалавецтвам. Праўда, пісьменнікам, у адрозненне ад людзей нармальных, уласціва яшчэ выдумляць праблемы — апроч тых, што аб’ектыўна існуюць і перманентна ствараюцца ў рэальнасці. Ад гэтага, бадай, залежыць разуменне кожным з нас “доўгу чалавецтву” і “абавязкаў “інжынера чалавечых душ”, “(не)патрэбнасці” і “(не)цікавасці” для грамадства.

“Славесная творчасць”, па вялікім рахунку, бо іншыя для нас няма сэнсу абмяркоўваць, можа быць толькі дзеля стварэння **Славеснасці**. Вось пра што ўсе мы павінны думаць, гаварыць, дыскусываць як мага сур’ёзна і адказна. А ў сувязі з гэтым, паўтаруся, ніяк немагчыма абмінуць увагай сімптаматычную з’яву — тое, як стаў ужывацца выраз: “На пачатку было слова...” Змест яго пад уплывам атеізацыі пачалі абмяжоўваць умоўнай нібыта-філалогіяй, ігнаруючы сапраўдны тэкст і кантэкст першакрыніцы, Свяшчэннага Пісання: “На пачатку было Слова, і Слова было ў Бога, і Слова было Бог. Яно было на пачатку ў Бога. Усё праз

Яго пачало быць, і без Яго нішто не пачало быць. У Ім было жыццё, і жыццё было святлом людзей; І святло ў цемры свеціць, і цемра не ахапіла яго» (Ін, 1-5). На павярхоўны погляд, не адбывалася нічога асаблівага: проста скарачалі цытату і ў Слова адбіралі вялікую літару... Па сутнасці ж такім чынам ад Бога-Слова адчулася Славеснасць, якая зыходна мела — і дзякуючы больш чым тысячагадовай традыцыі нашага народа захоўвала — духоўныя, сакральныя функцыі.

Невыпадкова цяпер, шукаючы азначэнне, што ёсць паэзія, мы знаходзім шмат фармулёвак самых розных, у тым ліку і без патрэбы мудрагелістых, і шкодна бязглуздых, ды амаль усе запараны такія, што аддаляюць нас ад першаснага паняцця, перададзенага грэчаскімі словамі *poiesis* — ствараю, *poietos* — стваральнасць, творчасць. Адпаведна, калі пры ацэнках абыходзіцца без мудравання-пустадумства, сапраўдная паэзія — гэта зусім не ўдала структураваны тэкст, не выштукраныя ланцужкі слоў, дасціпных выказаў ці кідка-прыгожых метафар і фігур, нават не афарыстычна сфармуляваныя думкі і не ўразліва перададзеныя пачуцці, а тым больш не зладзённыя лозунгі, як гэта распаўсюдзілася ў нас за апошнія стагоддзі, не згаданыя ў анкеце “гімнічныя вершы” ці “з’едлівыя эпітафіі”. Паэтычная творчасць — паводле азначэння! — уяўляе сабою значна большае, запраграмаванае на зваротную сувязь з Тварцом, г.зн. пакненне да Бога, набліжэнне да Яго, вяртанне падабенства з Вобразам Яго. Такім чынам, “славесная творчасць”, служэнне **Славеснасці** мае спаконвечна і навечна зададзены кірунак — насустрэч Духу. Каму не падабаецца такая фармулёўка, можа замяняць яе іншай, але ніхто не смее (бо ў прыцыпе не можа) адмяняць вышэйшага прызначэння **Славеснасці**: вызнаваць Любоў, Ісціну, Хараство, Сумленне, сцвярджаць Духоўнасць, напамінаць сабе грэшнаму ды бліжнім пра Неба, а ў жыцці зямным падтрымліваць сілы стваральныя і супрацьстаяць сілам разбуральным.

Хіба можна весці гаворку пра які б ні было **выбар** у гэтым плане? Іншая справа, што мы, як

тых, хто выштукоўвае для яе з’едлівыя эпітафіі?

Згаданы **выбар** урэчаўляецца ў літаратуры, што паўстае з сапраўднай жыццятворчасці. Тыя, для каго літаратура адбылася як жыццё, і тыя, для каго жыццё роўнае літаратуры, магчыма, блукаюць у трох соснах, а ўсё ж не дагукаюцца адзін аднаго.

Дык дзе мы ёсць і **чым** мы ёсць, шаноўныя “літчалавекі”? Бадай, толькі пасля шчырых адказаў на гэтыя пытанні можа адкрыцца, ці **БУДЗЕМ** мы...

Адзел крытыкі “ЛіМа” з нецярпліваасцю чакае вашых, шаноўнае спадарства, роздумаў-водгукаў, якія можна дасылаць у рэдакцыю, па адрасе: 220005, г. Мінск, вул. Захарава, 19; e-mail: mink@lim.by

правіла, не выконваем прызначэння, перабольшваючы значэнне руху жыцця, а таксама і ўяўнаму выбару: *следам* ці *насустрэч* адносна яго. Але, у рэшце рэшт, шаноўныя “літчалавекі”, і паасобку, і супольна мы апынаемся там, дзе хацелі, куды самі — следам і насустрэч, ахвотна і быццам бы нехаця — кіравалі. Тут разам і адказ на пытанне, “чым мы ёсць”.

А каб “літаратура адбывалася

як жыццё”, я маю патрэбу “дагукацца” і да “прафесійных літаратараў”, і да аматараў з абвесткай: *сёлета будзе адзначацца 1000-годдзе Тураўскай епархіі і 1025-годдзе Турава; у сувязі з гэтым рыхтуецца тэматычны літаратурны зборнік; таму вышэйнапісаны чакае твораў усіх жанраў адпаведнай тэматыкі, без розніцы, друкаваліся яны ўжо ці не.*

БУДЗЕ?

Прывітанне, паважаныя лімаўцы!

Наталля КАРАЛЁВА

Піша вам звычайная дзяўчынка Наталля з горада Бабруйска. Прачытала пра апытанне газеты “Літаратура і мастацтва” і вырашыла, што вось ён, той выпадак, які дапаможа мне да вас звярнуцца.

Год таму я адкрыла для сябе такія выданні, як “Літаратура і Мастацтва”, “Малодосць”, “Польмя”. І зараз нават не ўяўляю жыцця без іх. На жаль, ніхто з майго бліжняга асяроддзя не можа мяне зразумець. Але зараз, калі не працягваю чарговы нумар “ЛіМа”, то мне ўжо здаецца, што я страціла нешта важнае і не ведаю навін беларускай літаратуры.

Відаць, сэнс майго жыцця — літаратура, другога сабе ўжо не ўяўляю. Калі ў мяне ёсць вольная хвіліна, то прысвячаю яе толькі роднаму слову, бо збіраюся стаць

беларускім філолагам — рыхтуюся паступаць ва ўніверсітэт.

Самая любімая кніга, яшчэ са школы, — раман Уладзіміра Караткевіча “Каласы пад сярпом тваім”. Зараз перачытваю яе з захапленнем. Уладзімір Караткевіч мой любімы пісьменнік, можа, яшчэ таму, што ўвогуле захапляюся гістарычным жанрам. Акрамя Ул. Караткевіча люблю чытаць нашых славутых песняроў — Якуба Коласа, Янку Купалу, а таксама Максіма Багдановіча.

Здаецца, трохі адышла ад тэмы, якую вы прапанавалі ў апытанні. Я з вамі не зусім пагаджаюся, калі вы гаворыце, што “інжынеры чалавечых душ” грамадскасці ўжо непатрэбны. Мне, напрыклад, яны патрэбны. Літаратура вельмі неабходная не толькі літаратарам, але і ўсяму грамадству. Іншае пытанне, што сёння не ўсе беларусы захапляюцца беларускай літаратурай. Некаторыя вучні-беларусы нават не разумеюць роднай мовы, ім лепш прачытаць нешта на рускай, каб было больш зразумела. І нам трэба зрабіць усё магчымае, каб гэтага не здаралася. Мы павінны зацікавіць дзяцей роднай мовай і літаратурай. Гэта трэба рабіць з самага малага ўзросту, каб дзеці любілі сваё слова і з узростам не саромеліся яго. Рабіць гэта трэба ў першую чаргу бацькам, выхавацелям у дзіцячым садку, настаўнікам у школах. Трэба заснаваць цікавыя школьныя праграмы, каб дзецям падабалася вывучаць беларускую мову і літаратуру.

А ўвогуле, літаратура ў нас добрая! Толькі трэба зрабіць усё магчымае, каб усе мы і наша літаратура БЫЛІ...

г. Бабруйск

Шурывизм — рамантыка душы

Рэспубліканскі цэнтр турызму і краязнаўства навучальнай моладзі быў створаны ў 1953 годзе. “Кола нашай дзейнасці вельмі шырокае, — расказвае намеснік дырэктара цэнтра Надзея Астапенка. — Мы працуем на рэспубліку, як галаўная ўстанова турыстыка-краязнаўчага профілю, якая займаецца цэлым комплексам пытанняў з навучэнцамі школ і студэнцкай моладдзю”.

Асноўныя напрамкі дзейнасці — інструктыўна-метадычная праца, вырашэнне пытанняў, “звязаных” з арганізацыяй масавых мерапрыемстваў турызму, падрыхтоўка кадраў і г.д. Цэнтр з’яўляецца асноўнай арганізацыяй яшчэ для 51-й такой жа ўстановы, размешчаных у раённых і абласных гарадах.

Дарэчы, цэнтр турызму таксама займаецца правядзеннем экскурсій. “У нас 7 аддзелаў: краязнаўства, турызму, патрыятычнага выхавання, спартыўнага арыентавання, арганізацыі экскурсій і аддзел прыёму і абслугоўвання арганізаваных турыстыцкіх груп, а таксама метадычны аддзел. Існуе дзіцячая турбаза на 100 месцаў, якая размешчана на тэрыторыі цэнтра, дзе ўлетку дзейнічае дзіцячы лагер краязнаўчага накірунку”, — падкрэсліла Надзея Сцяпананна.

У гуртках — не толькі вучні

“Мы таксама працуем па арганізацыі правядзення турыстыка-краязнаўчых гурткоў. У нашым цэнтры іх 91. Там займаецца звыш тысячы навучэнцаў школ і вучылішчаў, больш п’яцідзясяці педагогаў”, — паведаміла намеснік дырэктара. Дзеці з некаторых гурткоў, — такіх як скалалязы, велатурызм, спартыўнае арыентаванне, — прымаюць удзел у міжнародных спаборніцтвах і паказваюць выдатныя вынікі. Дарэчы, сярод наведвальнікаў Рэспубліканскага цэнтра турызму можна заўважыць і студэнтаў першых курсаў ВНУ. Яны пачалі займацца тут яшчэ са школьных часоў. “Дарэчы, у гэтым годзе спартсмен-арыенціроўшчык нашага гуртка прывёз сярэбраны медаль з Чэхіі з Міжнароднага маладзёжнага спаборніцтва па спартыўным арыентаванні. Я лічу, — гэта вельмі добры паказчык”, — з гонарам адзначыла Надзея Астапенка.

іх, напрыклад, сумесная акцыя “Баграціён”, конкурс музеяў баявой славы, рэспубліканскі летапіс частак злучэння Рэспублікі Беларусь і аперацыя “Перамога”, вынікі якой будуць падведзены ў дні святкавання 60-годдзя перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Адзначу, што ўсе вышэй пералічаныя акцыі былі аб’яднаны адным дэвізам: “Подзвігі бацькоў — у спадчыну сынам”.

Студэнцкія турзлеты

Што тычыцца накірунку развіцця турызму, аддзел з адпаведнай назвай вельмі плённа працуе над арганізацыяй правядзення ўсіх турыстыцкіх масавых мерапрыемстваў у рэспубліцы. Так, ладзяцца турыстыцкія злеты для навучэнцаў школ і студэнцкія турзлеты сярод ВНУ рэспублікі, якіх раней не было. “Гэта вельмі цікавае мерапрыемства, таму навучальныя ўстановы з вялікім задавальненнем прымаюць у іх удзел. Акрамя таго, падобныя мерапрыемствы аб’ядноўваюць моладзь, спрыяюць новым сустрэчам. Гэта акцыя не толькі прапагандуе здаровы лад жыцця, фізічную падрыхтоўку, але і элементы выжывання ў экстрэмальных сітуацыях. Праводзяцца спаборніцтвы па велатурызме, водным турызме, а таксама па скалалязанні. У нас абсталяваны адзіны ў рэспубліцы скаладром з элементамі пераход на базе нашай спартыўнай залы. Зараз створана і федэрацыя па альпінізме, з якой мы супрацоўнічаем. Дарэчы, да гэтага спорту праяўляюць неверагодную зацікаўленасць і малыя дзеці”, — растлумачыла Надзея Сцяпананна.

У гуртках Рэспубліканскага цэнтра турызму займаецца вельмі многа дзяцей з няпоўных сем’яў і так званыя сацыяльныя сіроты. “Разумею, турызм — гэта рамантыка, той стан душы, які ўласцівы чалавеку ў любым узросце, тым больш дзеціям, калі ідзе станаўленне асобы. Таму такія паняцці як “рамантыка” і “турызм” немагчыма аддзяліць адно ад другога”, — пераканана намеснік дырэктара. Між тым, паводле яе слоў, тых, хто займаўся раней турызмам і працягвае сёння, прыходзіць у цэнтр са сваімі сем’ямі. Турызм стаў іх хобі, часткай жыцця.

Нагадаю, што ў мінулым месяцы адбыўся міжнародны злет навучэнцаў Расіі і Беларусі ў Раўбічах, дзе сабралася каля 600 чалавек з Расіі, Украіны і

Беларусі. Акцэнт праграмы рабіўся на турызм, яго тэхніку, спаборніцтвы, турыстыка-прыкладное шматбор’е, спаборніцтвы па турыстыцкай песні, конкурсы на веды гісторыі краіны і гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, паколькі злет быў прысвечаны 60-годдзю вызвалення Беларусі.

У “Наш кут” з “Культурнай спадчынай”

Што тычыцца краязнаўства, аддзел з адпаведнай назвай займаецца арганізацыяй правядзення Усебеларускай турыстыка-краязнаўчай экспедыцыі навучэнцаў “Наш кут”. “Сёлета мы завяршылі трэці этап экспедыцыі, з 1 студзеня 2004 года праходзіць чацвёрты этап, які завяршыцца 31 снежня 2006 года”, — падкрэсліла Надзея Астапенка. Варта адзначыць, што на чацвёртым этапе будуць працаваць такія накірункі, як “Прыродная спадчына”, “Адраджэнне гістарычнай памяці”, “Культурная спадчына”, “Старонкі ваеннай гісторыі”, “Славетныя імёны слабаўшчыны”. Гэты дакумент ужо лаведзены да ўсіх школ рэспублікі.

Працуе ў цэнтры турызму нават аддзел патрыятычнага выхавання.

Вельмі вялікая праца вядзецца і па пашпартызацыі школьных музеяў Беларусі. Іх у рэспубліцы амаль паўтары тысячы. У гэтым навучальным годзе плануецца правесці адпаведную працу па музеях ВНУ. Між тым, штогод ладзяцца пасяджэнні па катэгорыям музеяў. Так, ужо збіралі музей баявой славы, літаратурны музей, музей краязнаўчага накірунку, музей малой радзімы. На кожны школьны музей рэспублікі сканцэнтраваны банк дадзеных у аддзеле краязнаўства.

Традыцыі захаваліся...

Метадычны аддзел арганізуе і аказвае дапамогу пазашкольным арганізацыям турыстыка-краязнаўчага профілю. А таксама праводзіць тыдзень турызму на Беларусі, зазвычай у маі. Ён прадугледжвае правядзенне паходаў, турыстыцкіх і краязнаўчых свят, сустрэч з ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны, з дзесячамі літаратуры і мастацтва. Па выніках і ўзнагароды самым актыўным.

Прыемна, што захаваліся ў Рэспубліканскім цэнтры турызму і свае традыцыі. Так, раней былі значкі “Юны турыст” і “Турыст СССР”. Зараз іх няма. Аднак сёння распацоўваецца значок “Юны турыст Беларусі”. У тым, што ён будзе зацверджаны, супрацоўнікі цэнтра не сумняваюцца.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА

Кінавернісаж

Палярны экспрэс

Рэжысёр — Роберт Земекес.

У ролях: Том Хэнкс, Пітэр Скалары, Крыс Коппала, Майкл Джэтэр, Нона Гэй, Стывен Тайлер, Эдзі Дызен.

У аснову фільма пакладзена дзіцячая кніжка Крыса Ван Олсбурга. Галоўны герой уступае ў пару перадпадлеткавага скегтыцызму: не тое, каб ён канчаткова перастаў верыць у Санта-Клауса, але чакае даставярных доказаў, што пацвердзяць яго існаванне. Напярэдні Калядаў такія прыкметы з’яўляюцца: за хлопчыкам прыязджае цягнік, які павінен прывезці яго на Паўночны полюс, у рэзідэнцыю Санта-Клауса.

Шчаслівы зуб

Рэжысёр — Эдуард Наммур.

У ролях: Ясмін Пэйдж, Стывен Фрай, Вінні Джонс ды інш.

Перад Калядамі тата страціў працу. Супермаркет закрыў мамін крэдыт. Судовыя выканаўцы забралі канапу, тэлевізар і дзіцячыя ложка. Тома пабілі дваровыя хлопцы. Толлі за грошы прадала Зубным Феям свой першы страчаны малочны зуб, а снега так і не выпала ні на міліметр. Да таго ж, казна Зубных Фей літаральна выляцела ў трубу, а Навагодняе чараўніцтва адправілася ў дом састарэлых. Відаць, Калядаў у гэтым годзе не будзе нават у самога Санта-Клауса...

Эльф

Рэжысёр — Джон Фаўра.

У ролях: Уіл Фэрэл, Джэймс Каан, Зоі Дэшанель, Боб Ньохарт.

Трыццаць гадоў таму немаўля Балдзі схаваўся ў мяшок Санта-Клауса і апынуўся на Паўночным полюсе. Маленькія памагатыя Санты, палярныя эльфы далі прытулак сіраце і паспрабавалі выхаваць як свайго сына. Але да рамястваў бамбіза аказаўся нездатным, а для ліліпуцкага эльфаўскага побыту — разбуральным. Давялося прыёмнаму тату-эльфу выкласці псеўда-сыну ўсю праўду і адправіць яго ў Нью-Йорк на пошукі сапраўдных бацькоў...

Мікола АДАМ

Дзіва-сны

Кніга “Дзіва-сны дзяўчынкі Вікі” — трэцяя па ліку сярод дзіцячых выданняў пісьменніка Яўгена Хвалёва. У ёй сабраны казкі, якія прыслыла шасцігадовая дзяўчынка Віка. Сны-казкі незвычайныя. Ярка-фантазіяныя:

Засаліў у Белавежы

Зяц бочку сыраежак.

А ў пушчы Налібоцкай

Вожык з ягад варыць клёцкі.

Зацікавіць малечу і гасцяванне Вікі ў дзядулі Дамініка, лесніка. Спачатку дзяўчынкі перасцерагалася ехаць да дзяды ў леснічоўку, бо пасля аповетаў таты і мамы, а больш за ўсё пасля мулыцкаў яе палохаў лес.

Аднак, калі яна там пасялілася і штодзень у госці пачалі прыходзіць зьяры, а ў святочную нядзелю сабралася амаль што ўся зьярыная сям’я — зяц, вожык, ліса, дзік, вавёрка і мядзведзь — у Вікі цалкам змянілася ўяўленне пра лясных насельнікаў:

У чароўнай леснічоўцы

Уся зьярыная сям’я

— Хто ўчора, пазаўчора

Быў тут.

Зубр і зубраня...

Гоман, смех і веселосць

— Жарты ходзяць розныя...

Падлівае госцю госць

Квас і сок-бязавік.

У наступнай казцы аўтар удала ператварае Віку ў залатую рыбку, якая задумала падняць усіх вядзяных насельнікаў са дна і прайсціся з імі па беразе Нёмана, каб “Паказаць кут/, /Што раем можна зваць/, /Ды яго так і завуць, — /Асабліва дзе Альбуць...”.

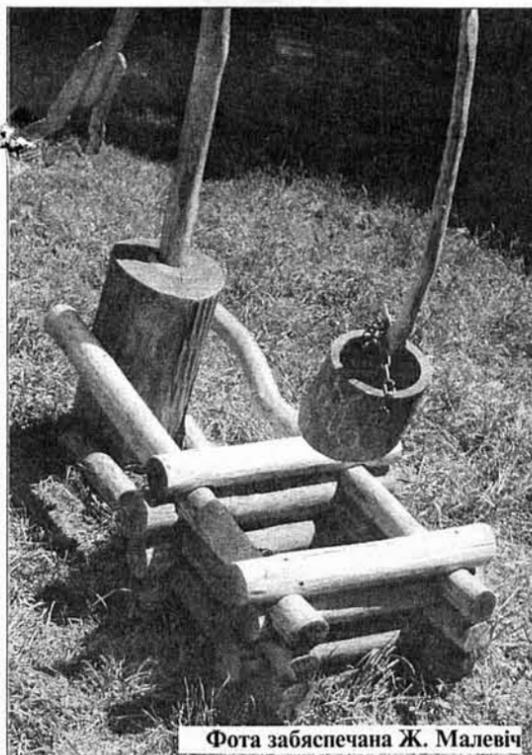
У другіх снах дзяўчынкі сустракаецца з казачнымі героямі Іспаніі, дзе яна сапраўды пабывала, а з дзяўчынкай Каціяй, з “не-слухмянай балаўніцай”, якая “Ледзь паслее ўстаць з пачэлі — і адразу на арэлі”, здзіўленыя палёт на невядомую планету радапедаў, дзе сустракаецца з іншапланеццамі.

Пасля таго, як прачытаеш кнігу, адчуваеш, што яна нараджалася на пэўным дакументальным матэрыяле. Шэсць казак заснаваны на рэальных сюжэтах з незвычайным палётам фантазіі аўтара.

“Паэтычны штуршок для напісання кнігі мне, несумненна, далі прататыпы герояў, — расказвае Яўген Іванавіч. — Гэта і Каця, і Віка, і іншыя героі, якія жывуць на самай справе. Фантазіруючы, я ставіў іх у ідэальныя ўмовы, дзе яны пачыналі дзейнічаць як казачныя героі”.

У казцы, як вядома, можна выявіць рэальнае, паказаць сапраўдныя чалавечыя якасці. І вельмі незвычайныя сюжэты кнігі выхоўваюць маленькага чалавека.

Алесь ПАТАПЕНКА,
студэнт Белдзяржуніверсітэта

Фота забяспечана Ж. Малевіч

Навучаюцца, як ужо казалася, і педагогі. Штомесяц для іх ладзяцца метадычныя аб’яднанні. Так, згодна рэкамендацыям Міністэрства адукацыі, мінулым годзе праводзілі вялікую працу па грамадзянска-патрыятычным выхаванні сярод моладзі ў гуртках пазашкольнай установы цэнтра турызму. Разам з тым, арганізоўваецца шмат паходаў, тэматычных вечарын, разнастайных сустрэч. Былі расправаны мерапрыемствы, прысвечаныя 60-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Сярод

Гісторыя будучыні: рэальнасць і утопія

Філасофская і сацыяльна-палітычная думка Беларусі XVIII стагоддзя была надзвычай багатай на цікавыя ідэі і тэорыі. Згадаем канцэпцыю фізіякратаў І. Храптовіча і І. Масальскага, тэорыю “натуральнага права” І. Страйноўскага, антытрыгонніцкія ідэі Ю. Паўлікоўскага, сацыяльны ўтанізм І. Яленскага і, нарэшце, новы, свежкі падыход да вывучэння гісторыі Ф. Папроцкага і А. Нарушэвіча. Рацыянальная традыцыя асэнсавання грамадства і палітыкі складвалася паступова, на падставе аналізу канкрэтных гістарычных падзей і фактаў, са спроб акрэсліць логіку гістарычнага шляху, з даследаванняў жыцця сацыяльных груп і палітычных лідэраў. Яна была ўгрунтаваная ва ўсведамленні чалавека адзіным творцам сацыяльнага і палітычнага быцця, трымалася на веры ў магчымасць сацыяльных рэформ, што вынікалі з ведаў пра законы грамадска-палітычнага развіцця. Маладыя парасткі рацыянальнай сацыялогіі, геаграфіі, гісторыі фарміраваліся праз пераадоленне традыцыйных рэлігійных поглядаў правідэнцыялізму, наводле якога Бог з’яўляецца адзіным творцам чалавечай гісторыі.

Упершыню ўвазе лімаўскага чытача прапануецца спроба панарамных аглядзін спадчыны тых, хто стаяў ля вытокаў айчынай грамадскай і філасофскай думкі.

Іосіф (Аляксей) Яленскі
(1756—1813)

Бліскучы публіцыст, адзін з першых на Беларусі “шляхецкіх” рэвалюцыянераў, аўтар палітыка-прававой утопіі, Яленскі быў родам з Мазырскага павета Мінскай губерні, паходзіў са збяднелай сям’і. Ён скончыў гродзенскую каморніцкую школу Тызенгаўза, працаваў пісарам, пльагонам, бухгалтарам. Часта наведваў Пецярбург, дзе, дарэчы, і быў арыштаваны ў 1794 годзе за захоўванне “недазволенага” рукапісаў: маніфестаў “Пераклад польскага права, усенародна складзенага” (дапоўненага “Прысягай караля”, нібыта зацверджанай народам) і “Адозва да народа — агульных сабраццяў нашых”. Дагэтуль застаецца нявырашаным пытанне, Яленскі быў аўтарам знойдзеных у яго рукапісаў ці аўтарства належала камусьці іншаму. Так ці інакш, ён не проста падзяляў погляды, выкладзеныя ў маніфестах, але і актыўна іх прапагандаваў: выступаў супраць прыгоннага права, за роўнасць усіх сааслоўяў, заклікаў народ змагацца за свабоду і дэмакратычную рэспубліку. У рукапісных маніфестах вельмі адчувальны ўплыў ідэй Вялікай французскай рэвалюцыі. Ва ўяўнай прысязе караля народу гаварылася, што кароль называў усіх простых людзей братамі і скасоўваў прыгонніцтва, загадваў магнатам і шляхце спаліць усе юрыдычныя дакументы, якія давалі ім права ўласніцтва над людзьмі, абвясціў выбарнасць усіх духоўных і цывільных пасадаў.

Імператрыца Кацярына II асабіста займалася справай Яленскага: яму пагражала смяротная кара, і толькі просьба аб пераходзе ў праваслаўе выратавала яго. Яленскі прыняў манаскае імя Аляксей і быў сасланы ў Салавецкі манастыр. Пасля выхаду адтуль у 1801 годзе ўступіў у секту скапцоў. Памёр 23 сакавіка 1813 года.

У манастыры Яленскі напісаў “Благовесць да Ізраіля Расійскага” (на рускай мове з асобнымі беларусізмамі), дзе намалюваў абшчынна-камуністычную утопію. Ён па-ранейшаму крытыкаваў прыгоннае права, лічыў яго адною з галоўных бядотаў чалавечага жыцця, пісаў пра народ як пра стваральніка усіх матэрыяльных і духоўных каштоўнасцей: “Вашиими трудами дома и палаты строены, города и крепости укреплены, ваша сила неприятеля с отечества выгеснила, победу сдержала, вашими трудами все съгобрюхи кормятся”.

Яленскі прапаноўваў стварыць аб’яд-

нанні працаўнікоў, аддаць ім усе асноўныя прылады працы, а таксама зямлю, вадзі і плён працы; фінансы ж, манетныя двары, мануфактуры — зрабіць агульнанароднай уласнасцю. Падобна заснавальнікам утапічнай традыцыі Т. Мору, Т. Кампанелу, ён меркаваў, што працаваць павінна ўсё дарослае насельніцтва, старыя ж і дзеці мусяць знаходзіцца на ўтрыманні грамады, інваліды — атрымліваць пенсію. Яленскі паслядоўна выступаў за абавязковую бясплатную адукацыю, прычым настойваў, каб да тых, хто лянуецца вучыцца, прымяняліся меры суровага маральнага асуджэння. Сістэма кіравання ўяўлялася яму наступным чынам: органы кіравання, суды і рада старэйшых павінны выбірацца агульнанародна, прамым галасаваннем. Выбіраць трэба мудрых і сумленных людзей, не зважаючы на іх маёмасць ці дабрабыт. Законы павінны быць простымі і нешматлікімі: “Чтобы всяк их легко уразумел”. У якасці галоўнага рэгулюючага інструмента прызнаецца мараль. Смяротную кару трэба адмяніць, а парушальнікаў грамадскага парадку трэба проста выганяць з грамады ці караць пагардаю.

Яленскі не абмінуў рэлігійнага і духоўнага аспектаў чалавечага жыцця. На яго думку, духавенства свядома падманвае просты народ, клапаціцца толькі пра ўласную карысць. Вараганне паміж каталіцызмам і праваслаўем прывяло да варажасці паміж польскім і рускім народамі: “...за звычки спрачаюцца, а истину топчуть”. Яленскага, погляды якога абаяліраюцца на раннехрысціянскае “Усе народы роўныя перад богам”, хваліла праблема адзінства славянскіх народаў: ён лічыў, што іх сяброўства жыццёва неабходнае, прычым і ў гісторыі народаў, і ў іх культуры ды мове маюцца ўсе перадумовы для збліжэння.

Іосіф (Аляксей) Яленскі застаўся ў гісторыі айчынай філасофскай і палітычна-прававой думкі постацю неардынарнай, адукаваным чалавекам, змагаром за справядлівасць.

Францішак Папроцкі
(1723—1790)

Пра аўтара шматлікіх прац па геаграфіі, сусветнай і айчынай гісторыі (дзе выявіўся рацыяналістычны падыход да яе праблем) вядома нямногае: родам з Беларусі, вучыўся ў Полацку, выкладаў філасофію, гісторыю, геаграфію ў Варшаве і

Папроцкі ўпершыню склаў кароткія энцыклапедычныя даведнікі, дзе былі сабраныя матэрыялы пра геаграфію, прыродныя ўмовы, гісторыю, дзяржаўны лад, войска Вялікага княства Літоўскага (“Хатнія весткі пра Вялікае княства Літоўскае”, 1763) і Польскага каралеўства (“Хатнія весткі пра Польскае каралеўства”, 1771). У ягоных працах з відэачнаю зацікаўленасцю аднаўляецца легендарная гісторыя лацінскага паходжання народаў ВКЛ ад 500 рымскіх сем’яў, што на чале з нейкім Палямонам пакінулі Рым, ратуючыся ад жорсткасці Нерона.

Да таго ж, Ф. Папроцкі быў першым рэдактарам першай літоўскай газеты “Kurier

Віленскай акадэміі, кіраваў шляхецкімі калегіямі ў Вільні і Камянцы. З 1759 года выдаваў у Вільні “Палітычныя календарыкі” (на польскай мове). Выданы мелі свежкі характар, утрымлівалі багатую інфармацыю пра падзеі ў краіне і за яе межамі, каштоўныя звесткі па астраноміі, фізіцы, механіцы, медыцыне, геаграфіі. Так, у “Палітычным календарыку на 1760 год” змяшчаліся апісанні буйнейшых еўрапейскіх дзяржаў; напрыклад, пра Расію гаварылася, што “яе жыхары цяжкія да ўсялякіх нязручнасцяў і нястомныя ў працы, асабліва ў ваеннай”. У “Палітычным календарыку на 1766 год” расказвалася пра бунт 50 тысяч лонданскіх ткачоў-шаўкапрадаў: пасля таго, як у Англію пачалі ўвозіць шаўковыя тканіны, яны “засталіся без сродкаў для існавання і былі асуджаныя на галодную смерць”.

Ф. Папроцкаму належыць таксама праца “Найбольш значныя войны”. У прадамовым аўтар зазначаў, што вайна выключна разбуральная для любога народа, аднак менавіта гісторыя войн дазваляе высветліць прычыны ўздыму і заняпаду дзяржаў, а таксама акрэсліць шляхі ўмацавання свабоды і незалежнасці айчыны. Менавіта

Літewski”, якая выходзіла ў Вільні да 19 жніўня 1763 года раз на тыдзень на польскай мове. На першай старонцы тут заўсёды друкаваліся мясцовыя паведамленні, на астатніх — навіны з-за мяжы, што найчасцей былі перадрукоўкамі ці пераказамаі матэрыялаў замежнай прэсы. Мясцовымі навінамі станавіліся каралеўскія дэкрэты, шляхецкія соймы, урачыстыя падзеі, балі, замежнымі — аповеды пра перамяшчэнні іншаземных войскаў, падрыхтоўку да вайны, інтрыгі пры еўрапейскіх дварах, пра тэжнічныя адкрыцці ў сферы ўзбраенняў.

Францішак Папроцкі знаходзіўся ля вытокаў фарміравання рацыяналістычнай традыцыі ў галіне гістарычных даследаванняў. Нягледзячы на тое, што гістарычны працэс ім разглядаўся як простая паслядоўнасць падзей, менавіта ён прыцягнуў увагу элітарнага і простага чытача да айчынай гісторыі, змог пераадолець пануючы ў той час правідэнцыялісцкі падыход да гісторыі, а таксама ўбачыць у гістарычным працэсе сукупнасць шматлікіх працэсаў і падзей грамадзянскага, палітычнага і рэлігійнага планаў.

Наталія КУТУЗАВА
Фота забяспечана аўтарам

«Па песнях вечнасці іду...»

Да 100-годдзя з дня нараджэння Петруся Броўкі ў музеі паэта рыхтуецца новая літаратурна-дакументальная экспазіцыя пра жыццё і творчасць пісьменніка. Экспазіцыя абяцае быць вартай глыбока лірычнай, песеннай і філасафічнай творчасці Петруся Броўкі. Эмацыянальны настрой нададуць не толькі матэрыялы аб нялёгкім і пакрытым шляху творцы, але і дакументы пра яго радавод.

*А ў чым жа продкі мной названы
Паміж эпох, паміж гадоў?
Па полю тым — раскарчаваным,
Што быццам латка між лясоў...
("Яшчэ аб продках", 1969)*

Дзяды і бацькі паэта былі глыбока ўлюбёныя ў родныя мясціны. І для самога паэта, нягледзячы на паездкі ў розныя краіны свету, родныя мясціны заўсёды заставаліся сапраўды цікавымі і дарагімі:

*Відаць, я ў гэтым не адзіны,
Відаць, што кожнага кране
На ўсё жыццё адна мясціна,
І ёсць такая у мяне.
("Любая мясціна", 1973)*

У яго больш за 20 вершаў, прысвечаных роднай Ушаччыне, твор "Чаму я гэтак вас люблю", пакладзены на музыку кампазітарам Ігарам Лучанком, стаў выдатнай песняй "Я не магу на вас забыцца".

Сам Пятрусь Броўка нарадзіўся, рос і выхоўваўся ў сям'і, у якой паважалі кнігу, музыку і любілі песню. Бабка паэта Тэкля і маці Алена Сцяпанавна ведалі многа народных песень і прыгожа спявалі. Бацька Усцін Адамавіч Броўка граў на скрыпцы, а бацькавыя браты Кліменцій і Ігнась — на цымбалах і жалейцы. І ў вершы "Палі, лугі, гаі, разлогі..." (1973 г.) паэт прызнаваўся:

*Іду па ценях продкаў наскіх,
Свой цень за імі ўдаль вяду,
Іду па легендах, казках,
Па песнях вечнасці іду.*

Калі ў 1941 годзе фашысты напалі на нашу краіну, Пятрусь Броўка, хоць па стане здароўя быў вызвалены ад вайскавай службы, пайшоў на фронт і працаваў у франтавым друку. Яго браты Сцяпан, Аляксандр і Канстанцін сталі воінамі Чырвонай Арміі. У 1942 годзе Пятрусь Броўка напісаў верш "Тры браты":

*Над полем матлюгаю вецер загойкаў,
Тры родных браты узняліся на бойку
Суровая снежка да роднае хаты,
Ды моцна трымаюць браты аўтаматы.*

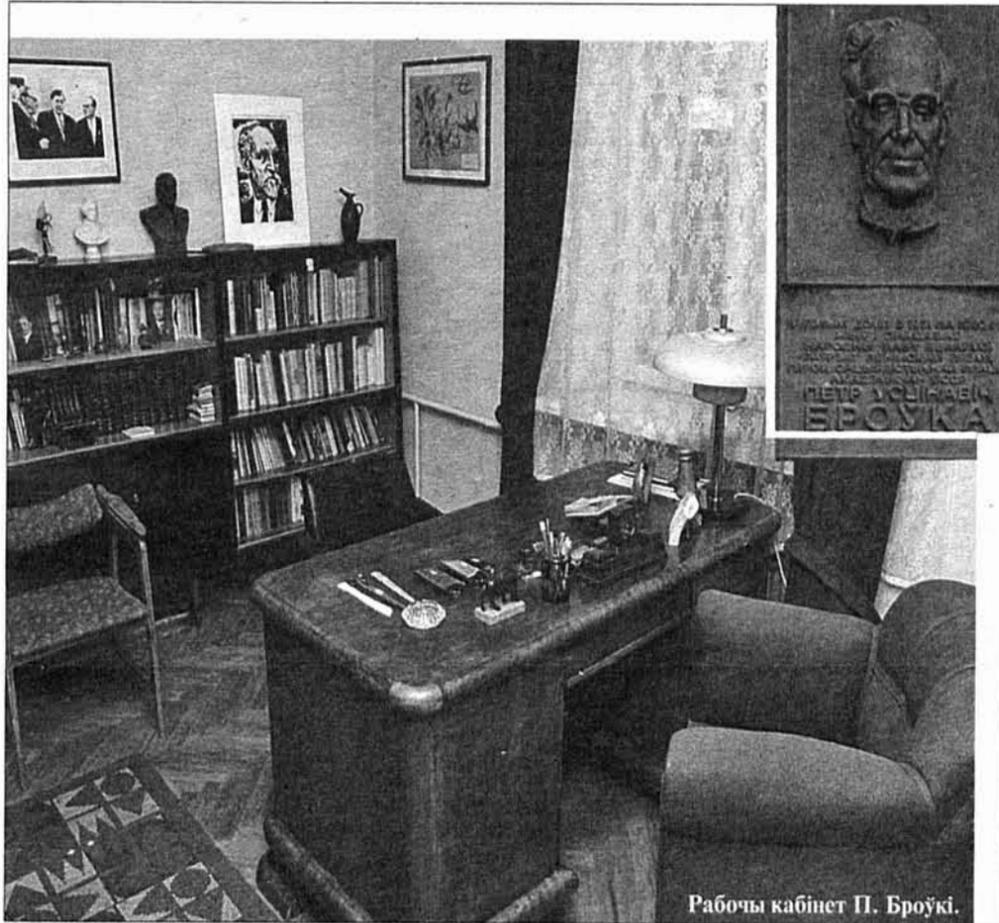
Сцяпан і Аляксандр прайшлі вайну і засталіся ў жывых, а лёс малодшага — Канстанціна, 1920 года нараджэння, склаўся трагічна, — ён памёр ад ран.

Але паэта чакала яшчэ адна трагедыя: пасля вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў ён даведаўся, што ў час карнай экспедыцыі на Ушаччыну маці разам з іншымі жыхарамі Пуцілкавіч схапілі фашысты і вы-

людзям цікава ведаць, які рэжым жыцця і працы быў у народнага паэта:

*Хто піша нашча, да снядання,
А хто, прыняўшы дар зямлі,
Хто ўдзень, хто ўночы, хто ж уранні,
А хто й няведама калі...*

("А хто як піша?", 1978)

Рабочы кабінет П. Броўкі.

везлі на Захад. Пасля стала вядома, што яна загінула ў канцлагеры "Асвенцім".

Пятрусь Броўка пабываў там у 1947 і 1955 гадах. У 1960 годзе напісаў паэму "Маўчаць не магу я", прысвечаную памяці матулі, пасля твор друкаваўся пад назвай "Голас сэрца".

Зараз у музеі працуе выстава пра жыццё і творчасць народнага паэта, адчынены для наведвання яго рабочы кабінет і бібліятэка.

"У кожнага быць мусіць мэта", — пісаў паэт. І на мэце ў Петруся Броўкі як пісьменніка, вучонага і грамадскага дзеяча было наступнае: рабіць усё для таго, каб "людзі паміж сабой бліжэй былі".

Гэтану ён перш за ўсё вучыўся ў сваіх родных і ва ўсіх тых добрых людзей, з якімі яму пашчасціла сустрэцца ў жыцці. Таму самаму вучаць яго творы. **Міхаіл ПРАТАСЕВІЧ**

Атланты і карыятыды

Не адно пакаленне было выхавана на папулярным рамане Івана Шамякіна "Атланты і карыятыды", які друкаваўся на беларускай, рускай, украінскай, узбекскай, кіргіскай і іншых мовах. Твор разышоўся па ўсім былым Савецкім Саюзе, па ім была адзнята і кінастужка. Цікава, да рамана не змяняецца з цягам часу. Магчыма таму, што гэты адзіны твор у беларускай літаратуры прысвечаны дзейнасці архітэктараў. Магчыма таму, што не ўсе мэты, якія ставілі перад сабой галоўныя героі, ажыццявіліся, як сцвярджаюць самі архітэктары. У герояў і ў самога рамана ёсць будучыня. Ні многа ні мала, а ў 2004 годзе споўнілася ўжо трыццаць гадоў як твор выйшаў з друку і пачаў сваё ўласнае жыццё. З гэтай нагоды быў прапанаваны праект, ініцыятарам якога выступілі Міністэрства архітэктуры і будаўніцтва Рэспублікі Беларусь, Беларускае саюза архітэктараў, Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры.

Праект, поруч з выданнем сувенірнай прадукцыі (паштовыя канверты, маркі), уключаў і конкурс ілюстрацый да рамана. Да ўдзелу былі запрошаны студэнты архітэктурных факультэтаў вышэйшых навучальных устаноў рэспублікі і прафесійныя архітэктары. Кампетэнтнае журы, куды ўвайшлі прадстаўнікі трох творчых саюзаў — пісьменнікаў, архітэктараў і мастакоў, вызначыла пераможцаў. Імі сталі студэнты архітэктурнага факультэта Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта Яўген Германчук і Ніна Каўрэй.

У якасці "апошняга акорда" планавалася ўрачыстая вечарына ў

Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. Але не стала Івана Пятровіча Шамякіна...

Час ідзе, жыццё бярэ сваё і на пачатку снежня ў літаратурным музеі адбылася камерная сустрэча, на якой прысутнічалі ўдзельнікі конкурсу, члены журы, прадстаўнікі музея і галоўны ініцыятар гэтага творчага праекта, зямлячка Івана Пятровіча, кіраўнік музея Вышэйшага дзяржаўнага каледжа сувязі Валянціна Коцікава. Пераможцы конкурсу атрымалі дыпламы і падарункі з рук дачкі пісьменніка, доктара філалагічных навук, члена журы Таццяны Іванаўны Шамякінай. Праект падтрымалі і землякі народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна. Добрушская папяровая фабрыка для пераможцаў конкурсу выдзеліла ў якасці прызоў прадукцыю сваёй вытворчасці.

Выдатна, што да рамана "Атланты і карыятыды" далучылася новае пакаленне моладзі, якое адкрыла ў творы, надрукаваным у 1974 годзе, нешта адметнае і важнае для сябе, ужо прадстаўнікоў трэцяга тысячагоддзя. Творчы праект стаў яшчэ адной старонкай у гісторыі "Атлантаў і карыятыдаў", якія працягваюць сваё жыццё ў XXI стагоддзі. Работы пераможцаў конкурсу, будучых архітэктараў папоўнілі фонды Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры і занялі сваё пачэснае месца.

Вольга ГУЛЕВА,
загадчык аддзела навуковай асветы ДМГБЛ

ЗАХАРАВА, 19

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарава, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"; e-mail: minsk@lim.by
Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва» прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;
арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарава, 19,
тэл.: 284-79-65

Ліцэнзія на выдавецкую дзейнасць № 02330/0056810 ад 2 сакавіка 2004 года, выдана Міністэрствам інфармацыйнай Рэспублікі Беларусь.

Мы-беларусы

*Беларусь мая,
Песня мая...*

ЧАРНОБЫЛЬСКАЯ РАНА

1941 — 1945

НАША ПЕРАМОГА

ЧЫРВОНАЯ КНИГА

Кнігі можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва". Тэлефоны аддзела маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-79-65; 284-84-62.

Васіль РОЗАНАЎ:

"Я" ёсць "я", і гэтае "я" ніколі не будзе — "ты". І "ты" ёсць "ты", і гэтае "ты" ніколі не зробіцца "я". Што тут гаварыць. Ідзіце вы "направа", я — "налева", альбо вы "налева, я "направа". Усе людзі "не па дарозе адзін другому". І няма чаго прыкідвацца. Кожны ідзе да свайго Лёсу.
Усе людзі — solo."

Юрка ГОЛУБ. "Брама зімы" (кніга паэзіі; Мінск, "Мастацкая літаратура", 2004, рэдактар Н.Семашкевіч, 1200 экз., 120 стар.)

Цягам трох гадоў Ю.Голуб умудрыўся выдаць ажно тры вершаваныя зборнікі: "Поруч з дажджом" (2001), "Зажураны камень" (2002) і вось гэты — "Брама зімы". У выданні першых двух паспрыў спадар В.Дубатоўка. Дзякуй яму. Апошнюю выдала дзяржава. Гэтак бы й надалей. А сам паэт з Эльвеншчыны адметна заявіў пра сябе яшчэ да першай сваёй кніжкі. Дэбютныя публікацыі ў рэспубліканскім друку дзевятнаццацігадовага хлопца адзначыла добрым словам непрымірыма Ларыса Геніюш ("Ты што гэта прыдумаў, збрания дарагое? Заплюшчваю вочы і здаецца мне, што гэта гаворыць зямля мая і адыходзіць з сэрца ўпарты боль і ноша цяжкіх старых становіцца — неіснуючай. Вітаю і бласлаўляю на магутную сілу Ваш першы, вялікі голас зубрыны! Жадаю вам шляхоў лягчэйшых і яснейшых і сілаў, якія перамагаюць зло! Трымайцеся, дарагія! Ваша: паэтка, змагар, вязень і друг Ларыса Геніюш.") Як на сённяшні дзень напісанае. А рэцэнзавалі першы зборнік паэта "Гром на зялёнае голле" Р.Бярозкін і А.Пысін. Таксама не абыхто. Пэўна, калі б Юрка Голуб пасля філфака БДУ атабарыўся ў сталічным багемным гурце, то здабыў бы куды шырэйшы розгалас пра сваю выбітную творчасць і займеў бы значна большую вядомасць у вузкіх літаратурных колах. Ды такой бяды! Сын майстравітага на ўсю ваколіцу краўца стаў умельм і адораным паэтам. Слова для Ю.Голуба не проста падручны матэрыял для мастацкага выказвання сваіх думак і пачуццяў, але і самадастатковая сутнасць усіх зямных повязяў пад небам. Слова для яго — усёіснае: ад альфы да амегі... Яно жывое і неаднароднае на-

ват унутры самога сябе. У яго ёсць свае адценні, падтэксты і рознасэнсы. Адным словам, паэтычнае Слова для Ю.Голуба ёсць перадумовай, а мо ўжо і самой прадумовай да паэтычнай існасці... Нераўнуоучы, як музыка, да прыкладу, у гэтых самавітых радках, якія стасуюцца да паэзіі "чыстай красы":

*А потым скажа прастарэк,
Замерзлы, чуў ён у адчай:
З-пад лёду закаваных рэк
Жывая музыка гучала.*

Гэтак як гучыць яна сёння з-пад нашых беларускіх пудліва-анямельных душ і сэрцаў... Таму ў вершах Ю.Голуба вельмі тонкая, можна сказаць, празрыста-бачная (праглядная) мяжа паміж згаданай лірыкай чыстай красы і грамадзянскімі матывамі. Іншым разам нават аднаго-двух слоў альбо толькі лёгкага метафарычнага намёку хапае яму, каб прыручыць высокую і лёгкую алюзію нязбытнай чалавечай мрой да халодна-разумовага падмурка нашага неадназначнага часу:

*Збялеў, як мрамур, лён
На сцелішчы няўрокам:
З забранага ў палон
Хацелі віць вяроўкі.*

Пры сустрэчы — ціхі і пачцівы, у вершах — пачуццёвы і ўпэртый, Юрка Голуб — натура надзіва надзейная, калі справа тычыцца святых ідэалаў і чалавечай маральнасці. "Гэтага, — як кажуць у вядомых выпадках мужыкі, — можна ўзяць трэцім".

Таленавіты паэт адметны сярод сваіх калег, а геній — непаўторны нават і ўва ўласнай творчасці. Ю.Голуб адносіцца да першых... Ну ў якога яшчэ беларускага паэта вы знойдзеце такія запамінальныя вобразы і метафары?!

*Зыходзіла сонца на глум.
Вала валухала валока.
І вечар разгортаў імглу
На вобад каровіна вока.*

Але часам там, дзе патрабуецца яснасць маланкавай думкі, ні з таго ні з сьцяго раслачынаюцца пустапарожні рэхаслоўныя грымоты... А то і проста вершаванае апрашчэнне паэзіі.

*З каморы польныя дары
Калядна будуць пахвалёны.
Дарэмна ў прыказцы дурны —
Не слабыя адумам валёнак.*

Ці вось гэтая страфа, нечым блізкая да папярэдняй (выдзелены мае — ЛеГал). Мабыць, усё тым жа розумам.

*Капуста спала, як распуста.
І заяц велічна гавеў:
калі ў вантробах зайца пуста,
Дык зайцу поўна ў галаве.*

Бывае, што адмысловыя рыфмы, нераўнуоучы як марскія рыфмы, заманьваюць паэтаў і кідаюць іх на "злом галавы". Тым самым празмернае штуркаства агаліе праставатую і пуставатую сутнасць аўтарскай задумы, нераўнуоучы як на карцінах некаторых сюррэалістаў альбо імпрэсіяністаў... Зрэшты бо і ЧОРНЫ КВАДРАТ нічога іншага не выяўляе, апроч чорнага квадрата (хоць сам Малевіч хацеў сказаць гэтым пра абстрактнасць супрэматызму як канцэптуальнага мастацтва)...

Аднак пакінем гэтыя рэдкія дробязі на адум паэту. Мне ж, як збольшага абазнанаму ў літаратуры, і ў прыватнасці ў рыфмарстве, ўсё ж хочацца верыць і давяраць Ю.Голубу, нават не маючы і сотай долі пэўнасці ў хоць калі-небудзь магчымую спраўджанасць ягоных празарэнняў. Бо на самрэч:

*Яго не ўсперажэш,
Хоць чарка дасць імпэту.
Няма ніякіх меж
Сусветнаму паэту.*

Напрыканцы кніжкі выдрукавана паэма "Знакі" (1987) нацыянал-патрыятычнага гучання.

*Мы —
на заўтра надзелы.
Заўтра — з сённяшніх дзей.
Маем цень ад надзеі
Ці надзею на цень?...*

Пытанне, пакінутае адкрытым, а вера — непахіснай...

Браніслаў Ермашкевіч

НАВУЧААННЕ ЗЯМЛІ

Браніслаў ЕРМАШКЕВІЧ "Навучанне зямлі" (вершы; Мінск, "Беларускі кнігазбор", 2004, рэдактар і аўтар прадмовы Ю.Голуб, 300 асоб., 135 стар.)

Усё той жа Юрка Голуб мае апасродкаванае дачыненне і да гэтай вершаванай кніжкі. Па-зямляцку яе адрэдагаваў і напісаў прамову. Думаю, калі ўжо ён за такую бескарысна-тлумную працу ўзяўся, то пэўна яна таго вартая...

І напраўду, дзякуючы Юры Уладзіміравічу, вершы былога савецкага афіцэра знешне вырасны і вычышчаны, як бляха на вайсковым рамяні. Не тое, каб у цяні блішчалі, але пад сонцам блікуюць... І ўнут-

раны іх змест самааддана ўроблены, ашчадна засеяны са спадзевам на немінучы плён, хоць надзел выпаў не з лепшых. Але ж — свой. Таму

*Як будзем збіраць каменне,
Не станем "ламаць картуз".
Падымем спадзеў з каленяў,
Раскрышым нягоды ў друз.*

Браніслаў Ермашкевіч не раз і не два зазначае, што ёсць "для кожнай справы — час і мера" і што ён "знае сваю меру". То не думаю, што ён піша вершы з разлікам на людскую гулівую ўхвалу і хоць якую ўласную карысць. Дарэчы нядаўна ў анатацыі да выдання вершаў рускамоўнага паэта Р.Сарокі (між іншым таксама адстаўніка-вайскоўца) прачытаў, што яго зборнік "рассчитан на широкий круг читателей"... пры тыражы выдання ў 100 экзэмпляраў (!). Браніслаў жа Ермашкевіч разважае пра свае вершы так:

*...Пра тое ведаюць пяскі,
Таксама — вострая парогі.
Як звездаў новае трывогі,
Прайдзі, мой твор, і суд людскі.*

Таму ў мяне, як у рэцэнзента, задача спрашчаецца, і не ў апошнюю чаргу ў звязку з разуменнем самім аўтарам меры і значнасці свайго літаратурнага захаплення. Б.Ермашкевіч — асоба творчая. Здольнасці яго відавочныя. За прастадушнай і шчырай рыторыкай праглядваецца пэўны паэтычны плён. Як, скажам, у гэтых яго радках:

*Каб мог жа ўбачыць я вачыма
Былое, чым калісьці жыў.
Талы і музыку, магчыма,
Змяніў бы на другі матыў.
А покуль шлях для хвалявання,
Бы промень сонечны — прамы.
Мая зямля, пры пахаванні,
Якім я ёсць, такім прымі.*

Прымем жа і мы яго такім, якім ён напісаў сябе...

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАДПІСКА НА І ПАЎГОДДЗЕ 2005 ГОДА!

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 63857)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.

«Малалосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3300 руб.
на 3 месяцы — 9900 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

«Польмя»

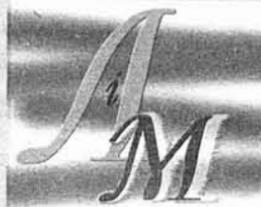
Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3500 руб.
на 4 месяцы — 7000 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)
на 2 месяцы — 4500 руб.
на 4 месяцы — 9000 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 11400 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Віктар КАВАЛЁЎ,
Янка ЛАЙКОЎ,
Ірына ШАЎЛЯКОВА,
Наталля ЯКАВЕНКА,
Алесь ГАЎРОН —
в. а. намесніка
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захаравы, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-66-71
лісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73.

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнэце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылалца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
кам'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856. Наклад 2967
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
16.2.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 192

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12